

Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi * 2026 * Cilt: 30 * Sayı: 1* (124-142)
Türk Ocaklarının Oluşumunda Fikirselsel-Tarihsel Süreç ve Kilis Türk Ocağı (1925-1928)
Intellectual-Historical Process In The Formation Of The Turkish Hearths And Kilis Turkish Hearth (1925-1928)

Meral KUZGUN*

Makale Bilgisi	ÖZET
Geliş Tarihi:19.02.2025	<p>20. yüzyılın başında Avrupa'daki bilimsel ve teknik gelişmeler, Fransız İhtilali'nin getirmiş olduğu milliyetçilik ve hürriyet söylemleri çok milletli, çok dinli ve dilli Osmanlı İmparatorluğunu olumsuz etkilemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun eski gücüne ulaşmasını arzu eden dönemin aydınları Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük fikir akımları etrafında kümeleşmiştir. Bu fikir akımlarından ilk üçü; söylem ve pratiklerindeki kan uyuşmazlığı Tanzimatçı aydınların bir kesimini Türkçülük fikri etrafında birleştirmiştir. Bu kapsamda, II. Meşrutiyet devrindeki Türkçü kuruluşların en büyüğü ve en uzun ömürlüsü olan ve 25 Mart 1912'de resmen kurulan Türk Ocağı, Türk milletindeki fikri, tarihi, iktisadi uyanışı söylemden uygulamaya koymak gayesiyle hızlı bir teşkilatlanmaya gitmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Milli Mücadele döneminde bağımsızlıktan yana bir tutum içine giren Türk Ocağı, yeni kurulacak olan Türk devletinin inşa sürecinde aktif rol almıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra inkılapların Türk halkına doğru anlatılması amacıyla yeni devletin sivil ayağını oluşturan, Mustafa Kemal Atatürk tarafından da desteklenmiş olan Türk Ocağı, sonrasında rejimle ülkü ve amaç birliği noktasında ayrılmış ve kapanma süreci başlamıştır. Bu makale, Kilis Türk Ocağının 1925-1928 yıllarındaki faaliyetlerine odaklanmakla birlikte çalışmada yöntem olarak Kilis Yevmi Halk Gazetesi'nin haberlerinden faydalanarak Ocaklı Kilisliilerin çalışmalarına yer vermeyi amaçlamıştır. Bunun yanı sıra makale, Kilis Türk Ocağı ile ilgili ilk çalışma olması bakımından da özgün bir çalışmadır.</p>
Kabul Tarihi:18.12.2025	
Doi:10.20296/tsadergisi.1642765	
Anahtar Sözcükler: <i>Türkçülük,</i> <i>Türk Ocağı,</i> <i>Türk milliyetçiliği,</i> <i>Türkiye,</i> <i>Kilis Türk Ocağı</i>	
Article Information	ABSTRACT
Submission: 19.02.2025	<p>The early 20th century marked a period of profound ideological transformation in the late Ottoman Empire, shaped by the rise of nationalism and modernization movements. In response to the limitations of Ottomanism, Islamism, and Westernism, Turkism emerged as a unifying intellectual movement. Within this context, the Turkish Hearth (Türk Ocakları), founded in 1912, played a central role in promoting national consciousness and cultural development. This study examines the activities of the Kilis Turkish Hearth between 1925 and 1928, a critical period in the early years of the Republic of Turkey. The aim is to analyze the intellectual and social contributions of this local branch. The research adopts a qualitative historical design based on document analysis. Data were collected from the <i>Kilis Yevmi Halk</i> Newspaper, and the activities of the organization were systematically examined through these archival sources. The findings indicate that the Kilis Turkish Hearth actively contributed to disseminating Republican reforms, strengthening national identity, and fostering cultural and intellectual engagement at the local level. The study concludes that the Kilis Turkish Hearth functioned as an important intermediary between state ideology and society. As the first study focusing on this branch, it is recommended that future research conduct comparative analyses across different regional organizations.</p>
Acceptance:18.12.2025	
Doi:10.20296/tsadergisi.1642765	
Key Words: <i>Turkism,</i> <i>Turkish Hearth,</i> <i>Turkish nationalism,</i> <i>Türkiye,</i> <i>Kilis Turkish Hearth</i>	
Atf İçin	Kuzgun, Meral (2026). Türk Ocaklarının Oluşumunda Fikirselsel-Tarihsel Süreç ve Kilis Türk Ocağı (1925-1928), Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 30(1), 124-142 doi: 10.20296/tsadergisi.1642765

GİRİŞ

* Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İnsan Ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Kilis, meralkuzgun@kilis.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1314-0128>

Osmanlı İmparatorluğu'nun yapısal düzeni, Türk milliyetçilik düşüncesinin gecikmesindeki en önemli faktörlerden biridir. İmparatorluğun farklı dil, inanç ve etnik unsuru bünyesinde barındıran heterojen yapısı, "millet sistemi" adı verilen bir toplumsal yapı içinde örgütlenmiş ve bu sistem içinde topluluklar dinsel cemaatler şeklinde belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle Osmanlı Devleti, milliyet ayırımını ortadan kaldırıp din ayırımına varan "millet sitemini" kurarak Osmanlılık ruhunu canlı tutmayı amaçlamıştır (Turhan, 2013, s.7). Osmanlılık düşüncesini çağrıştıran ilk siyasi öneri bir gayrimüslimden, Rhigas Velestinlis'ten gelmesi dikkat çekicidir. Kendisi 1793 Fransız İhtilalci Anayasası'ndan esinlenerek hazırladığı Rum cumhuriyeti anayasasında farklı etnik ve dinsel grupların birlikte yaşayacakları bir eşitlikçi düzen tasavvur etmiştir. Böylelikle Müslümanlar arasında Osmanlılığın entelektüel bir ilgi konusu olması Yeni Osmanlı muhalefeti ile başlamış ve Jön Türk muhalefeti ile devam etmiştir (Somel, 2022, s. 92).

Çok çeşitli unsurların bir arada yaşaması olarak tanımlan Osmanlılık ruhu, fetih ile ele geçirilen toprakların mimarisinde camiler, imarethaneler, köprüler, pazar yerleri ve kamu binaları olarak kendini göstermiştir. Osmanlı topraklarında mimarlık, tekstil, halıcılık, çömlekçilik, giyim, iç mimari konularında geliştirilen belirgin stil, yüzyıllar öncesinden kendilerine miras kalan tüm kültürlerin sentezini oluşturmuştur. Ancak Osmanlı Devleti, Avrupa'daki aydınlanma felsefesinin sürecini takip edemediği gibi bilginin sınırlarını takip etmekte ve genişletmekte de gecikmiştir (Mango, 2004, s. 29). Bunun yanı sıra Osmanlı yönetimi, Avrupa'da meydana gelen düşünsel, ekonomik ve teknolojik dönüşümü takip edemediğinden zamanın ruhuna göre etkili stratejiler belirleyememiştir. Devleti eski gücüne kavuşturma isteğinde olan seçkinler, 18. yüzyılın sonundan itibaren Yeniçeri Ocağı dâhil kamu kurumlarını Avrupa'dakine eşdeğer kurumlara benzeterek iyileştirmeye çalıştılar. Ne var ki Batılılaşma yanlısı yenilikçiler, İslami hassasiyeti olan gelenekçilerin güçlü muhalefeti ile karşılaşmıştır (Heper, 2011, s. 37-38). Böylelikle Batıcılık ve İslamcılık fikirlerinin karşılıklı muhalefetine devam ettiği bir ortamda Osmanlı Hristiyanlarının milliyetçilik temelli uyanışı, devletin ana kurucusu olan Türklerden önce başlamış oldu (Mango, 2004, s. 29). İmparatorluğu meydana getiren gayri Türk unsurlar, müstakil halde yaşama refleksi olarak Batılı devletlerin yanında yer almışlardır. İmparatorluğun ana unsuru olan ve tüm yükünü çeken Türkler, bu gelişmelerin farkında varmakta geçikmişlerdir. Hâlbuki Türk Devletinin üstüne çöken kâbus, bizatihi Türklüğün millet olarak devamını tehdit edecek boyutlara ulaşmıştır (Demirci, 1961, Yeni İstiklal, s. 6).

II. Abdülhamid dönemi, ayrılıkçı unsurların ve toprak kayıplarının sarsıcı etkilerinin siyasi, ekonomik, kültürel olmak üzere çok yönlü hissedildiği yıllara denk gelmektedir. Avrupa Devletlerinin Bosna- Hersek ve Bulgaristan'a özerlik verilmesi yönünde İstanbul'da bir konferans toplamaya karar vermeleri üzerine Osmanlı Devleti, 23 Aralık 1876'da Meşrutiyeti ilan etmiştir. Rusların, Balkanlar üzerindeki taleplerinin Osmanlı Devleti'nce reddedilmesi Osmanlı Rus savaşının başlamasına neden olmuştur. Balkanlarda ve Kafkasya'da saldırıya geçen Ruslar, cami, okul, vakıf binaları gibi asırların ürünü olan Türk İslam kültür varlıklarını yok etmiş, neticede, Doğu Rumeli, Trakya ve Makedonya'da yaşayan Müslüman Türk ahali İstanbul ve Anadolu'ya kitleler halinde göç etmek zorunda kalmıştır. Sonrasında imzalanan Berlin Antlaşması'yla Romanya, Sırbistan ve Karadağ bağımsızlıklarına kavuşmuş ve Bosna-Hersek'in idaresi Avusturya'ya, Kars, Ardahan, Batum ise Ruslara bırakılmıştır (Şahin, 2012, s. 211-212).

Bütün bunlar, devleti bir araya getiren teşkilat ve kurumlarının çözülmeye başladığının, fikir sitemlerinin çözüldüğü ve manevi değerlerin sarsıldığı bir döneme denk geldiğinin de işaretidir (Turhan, 1954, Türk Yurdu, S: 238, s. 332). Böylesi kaotik bir ortam, devleti eski güçlü haline döndürme amacını taşıyan fikir hareketlerinin ortaya çıkmasına ve Osmanlı aydınları içinde bir kesimin Türkçülük fikri etrafında birleşmesine neden olmuştur.

Kilis Türk Ocağı hakkında arşivlerde pek bir bilginin olmaması nedeniyle Kilis ilinde çıkan Kilis Yevmi Halk Gazetesi üzerinden ocağın kuruluşu ve faaliyetlerini içeren haberler tesbit edilerek tasnif edilmiştir. Elimizdeki dijital arşiv 1 Kanunisanı 1925-21 Mart 1940 tarihleri arasındadır. Türk Ocaklarının 1931 yılında kapatılması nedeniyle ilgili gazetede Kilis Türk Ocağı hakkındaki bilgiler, 1925 ile 1928 yılını kapsamında ele alınarak çalışmanın alanı sınırlandırılmıştır. Bu yönde bir çalışmanın yapılmamış olması çalışmayı özgün kılmaktadır. Metot olarak başta Kilis Yevmi Halk Gazetesi olmak üzere Türk Ocaklarını ortaya çıkaran amillerin neler olduğu da tesbit edilerek

Türk Ocaklarının yayın organı olan Türk Türk Yurdu olmak üzere, Cumhuriyet, Vakit, Ayın Tarihi, Milli Mecmua, Yeni İstiklal, Resimli Tarih Mecmuası, Yeni Gün gibi gazete ve dergiler de incelenerek tasnifi yapılmıştır.

Türk Ocağının Kurulmasını Sağlayan Fikri Süreçte Türk Milliyetçiliği

Osmanlı'da ilk Türkçülerin¹ temel dayanağı edebi Tanzimatçılar dönemi olmakla birlikte bu münasebetle öne çıkan simalar arasında Şinasi, Ziya Paşa gibi dönemin aydınları akla gelmektedir. Şinasi'yle başlayan ve edebiyatta devrim ismiyle anılan bu yeni edebiyat, başlangıçta belirsiz bir nitelik arz etmesine karşın (Turhan, 2013, s. 8) ilmi tetkikleriyle Türkçülüğe yeni bir anlam katan Ahmet Vefik Paşa, Lehçe-i Osmani ile öne çıkarken, Ali Suavi de çeşitli mecmualardaki makale ve kitaplarıyla Türkçülüğe devamlı surette temas etmiştir. Bunun yanı sıra çalışmalarıyla Türkçülüğe önderlik eden simalar arasında yer alan Mustafa Celâlettin Paşa² (Ülken, 2008, s.144-145) Türkçülük akımı çizgisindeki çalışmalarını filoloji, etnoloji, tarih ve dış siyaset alanlarına kaydırmıştır. Osmanlı ülkesinde yazılıp yayımlanmış ilk çalışma "*Eski ve Modern Türkler*"dir. Bu eseri öne çıkaran ana unsur, ilk defa Batılı kaynaklardan yararlanarak Türk tarihine dair dil ve etnik temelli tarih ve siyasetten bahseden bir kitap olmasıdır. Bunun yanı sıra, Türk milliyetçiliğinin ilk öncü eseri olarak da kabul edilir. Mustafa Celâlettin Paşa'ya göre Türkler, Avrupalı kavimleriyle aynı kökten gelmekteydi. Türklerin mensup olduğunu bu ırka "Turo-Aryan" adını veren Mustafa Celâlettin Paşa, Batı medeniyetinin Türklerin eseri olduğunu çeşitli Batılı kaynaklarla ispatlamaya çalışmıştır. Mustafa Celâlettin Paşa'nın birincil hedefi, Türklerin dünya tarihindeki rollerini ve yerlerini saptayarak Türk milli bilincini güçlendirmektir (Mustafa Celâlettin Paşa, 2015, s. 23-27).

Askeri mekteplerin başında bulunan Süleyman Paşa³, Türk dili hakkındaki düşüncesini, Ta'lim-i Edebiyyat-ı Osmaniye adındaki eserini yayınlayan Rezaîzade Ekrem'e yazdığı mektupta "*Osmanlı edebiyatı demek, doğru değildir. Nasıl ki, dilimize Osmanlı dili ve milletimize Osmanlı demek de yanlıştır. Çünkü Osmanlı tabiri yalnız devletimizin adıdır. Milletimizin adı ise yalnız Türk'tür. Buna göre dili de Türk dilidir, edebiyatımız da Türk edebiyatıdır*" şeklinde düşüncelerini dile getirmiştir. Bu nedenden dolayı ki Süleyman Paşa, askeri okullarda okunması amacıyla Esmâ-yı

¹Türkçülüğün Osmanlı topraklarında yeşermesinden önce Avrupa'da mayalandığını söyleyebiliriz. Avrupa'da zuhur eden Türkiyat (Türkoloji) çalışmaları Rus, Alman, İngiliz, Fransız bilim adamlarının yaptıkları çalışmalarla başlamıştır. Birçok bilim insanı, Türklerin çok eski bir millet olduğunu ve geniş bir sahaya yayılmış olduklarını, çeşitli devirlerde cihangirane devletler ve yüksek medeniyetler vücuda getirdiklerini çalışmalarında ortaya koymuşlardır. İngiliz âlimlerden Sir Davids Lumley'in 3. Selim'e ithaf ettiği Kitab-ı İlmünin-Nafi adındaki umumi Türk grameridir. Darülfünunda Tarih felsefesi müderrisi Ahmet Vefik Paşa, Şecere-i Türki'yi Doğu Türkçesi'nden İstanbul Türkçesine çevirmiştir. Ahmet Vefik Paşa'nın ilmi tetkiklerinin yanı sıra sanat Türkçülüğü de vardı. Evinin eşyaları, kendisinin ve aile fertlerinin elbiseleri Türk mamulâtından oluşmaktaydı. Ayrıca Ahmet Vefik Paşa, Moliere'in komedilerini Türk adetlerine uydurmuş ve şahısların adlarını ve hüviyetlerini Türkleştirmek suretiyle Türkçeye aktarmış ve milli bir sahnede oynamıştır. Darülfünun'da bir Ahmet Vefik Paşa, askeri okullarının başında ise Süleyman Paşa bu düşüncede olanların başında gelmektedir. Paşa'nın Türkçülüğüne, Daguiques'in tarihi etki etmiş denilebilir. Çünkü ilk defa olarak Çin sınırlarına dayanmak suretiyle Türk tarihi yazan Süleyman Paşa, bu eserinde, Deguiques'i kaynak olarak göstermiştir. Süleyman Paşa, **Tarih-i Âlem** (Dünya Tarihi) adlı eserinde, kitabı yazmasına gerekçe olarak Avrupa'da yazılan tarih kitaplarında Türk milletine yönelik iftiraların olduğunu göstermiştir. Süleyman Paşa'dan başka Cevdet Paşa da Türk gramerine yönelik bir kitap yazdı ve esere Sarf-ı Türki adını vermiştir. (Gökalp, 1976, s. 5-8)

²Asıl adı Konstanty Borzecki (Konstanti Bojenski) dir. 10 Nisan 1826 tarihinde Kleszow'da (Lehistan/ Polonya) dünyaya gelmiştir. 1848 yılında Lehistan, bağımsız bir devlet değildir. Bu toprak parçası Habsburg (Avusturya-Macaristan), Rus Çarlığı ve Prusya tarafından paylaşılmış vaziyettedir.1848 Nisan'ında Lehistan'ın, Prusya'nın hâkimiyetinde olan kısmında, Wielkopolska'da başlayan isyana katılan Borzecki, badireli bir süreci atlattıktan sonra Osmanlı Devleti'nin Macar ve Leh devrimcileri mülteci olarak kabul ettiğini öğrenmiş ve böylelikle İstanbul' gelmiştir. Gerek genel bilgisi gerek askeri bilgisinin yanı sıra özellikle harita çizimindeki üstün becerisi dikkate alınarak kurmay yüzbaşı rütbesinde orduya alınır.1849 yılının güz mevsiminde İslamiyet'i kabul eder ve Şeyhülislam tarafından kendisine "Mustafa Celâlettin" adı verilmiştir (Mustafa Celâlettin Paşa, 2015, s. 15-17).

³Osmanlı Devleti'nde demokratik rejimin ilk safhası ve Meşrutiyetin kurulmasında büyük rol oynayanlardan biri olan Süleyman Paşa (1838-1892)'nin talebesi olan Mehmet Tevfik Paşa'nın yazdığı kitaplar askeri okullarda okutulmuş ve genç subaylara milli bir tarih şuurı verilmeye çalışılmıştır. Mustafa Kemal'in milli tarih hassasiyeti, Manastır İdadisindeki hocası olan ve sonradan Türk Tarih Kurumu üyeleri arasında yer alan Mehmet Tevfik Bilge ile başladığı söylenebilir (Unat, 1960, s.2).

Türkiye (Türk İsimleri) adlı kitabı da Osmanlıcanının tesiri altındaki Türkçe kelimelerin unutulmaması için yazmıştır (Gökalp, 1976, s. 8-9).

Osmanlı aydınları arasındaki bu gayretlerin yanı sıra Türk milliyetçiliğinin gelişmesinde ve halkçılık hareketinin belirginleşmesinde Rus halkçılığının da etkisi olduğu söylenebilir. Çünkü Rusya'daki halkçılık akımı dolaylı olarak Türk aydınını da etkilemiştir. Bu etkiler, Balkan ve Bulgar aydınları ile Rusya'dan gelen Türkler aracılığı ile olmuştur. Bunlar arasında Azerbaycanlı Hüseyinzâde Ali Bey, Yusuf Akçura gibi isimler Rusya'dan gelenler aydınlar arasında gösterilebilir. Bu hareketlerin etkisi Ömer Seyfettin'de de vücut bulmuştur. Türk milliyetçisi aydınlar arasında halk kavramı 1910'lardan itibaren yeni bir çekim alanı haline gelmiş ve bu kapsamda yeni bir dergi, *Halka Doğru* adıyla yayın hayatına başlamıştır. Derginin yazarları, Anadolu'da milliyetçi hareketin olduğu kadar, halkçılık düşüncesinin de önderleri olmuşlardır (Turhan, 2013, s. 9-10).

Osmanlı Türklerini ve Osmanlı Devleti'ni kurtarma gayesi siyasi bir karaktere bürünürken, Rusya'daki Türk aydınlarının da etkisiyle Pantürkizm, yani bütün Türklerin birliği şeklinde daha geniş bir siyasi ve milli akıma dönüşmüştür. İsmail Gaspiralı'nın dilde, fikirde ve işte birlik yönündeki çabalarının, 20. yüzyılın başında Türk dünyasında gerçekleşmesi pek mümkün değildi. Osmanlı Türklerinin Türk birliğini temin edecek kuvveti olmadığı gibi Osmanlı Devleti de yıkılmanın eşiğindedi. Bu şartlar içinde Türkleri bir çatıda birleştirme arzusu, pek rasyonalist görünmemektedir. Anadolu'da Türk milliyetçisi üzerine evirilen ve inşa edilen gerçekçi yaklaşımın öncülüğü Ziya Gökalp ile başlamış ve Türk aydınlarını da etkilemiştir (Kodaman, 2005, s. 57-59).

Ziya Gökalp'in öncülüğünde Osmanlı Türkiye'sinde yetişmiş aydınlarından bir grup, meseleyi dil, fikir ve kültür birliği şeklinde ele alıp Türklerin ilerlemesine yönelik yayınlar yaparken, Yusuf Akçura, Ahmed Ağaoğlu ve Ali Bey Hüseyinzâde'nin de içinde bulunduğu ve Rus esaretinde yetişmiş olan bir kısım aydınların teşkil ettiği ikinci grup ise, dil, fikir ve kültür birliğinin yanı sıra Türkler arasında askeri ve siyasi birlik fikrini de savunmuşlardır (Saray, 2017, s. 109).

23 Temmuz 1908 inkılabından sonra Türkiye'de Osmanlılık fikri hâkim olmakla birlikte (Gökalp, 1976, s.12) aynı yılın Aralık ayına gelindiğinde örgütlenmeye başlayan Türk milliyetçiliği, sırasıyla Türk Derneği, Türk Yurdu, Türk Ocağı ve Türk Birliği Derneği isimleri altında toplanmıştır (Turhan, 2013, s. 10).

Türk vatanının içine düştüğü durumdan kurtulabilmesini Türk gençlerinin Türklük bilincini fark etmesiyle ilişkilendiren Ziya Gökalp (Yalçın, 1936, Yeni Gün, S: 155, s. 10), İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (İTC) davetiyle 4 Eylül 1909 tarihinde Selanik'te yapılacak Umumi Kongreye merkez aza üyesi olarak katılmıştır. Ziya Bey, Gökalp soyadını da Selanik'te almıştır (Karakaş, 2017, s. 147). Selanik'te yayınlanan Genç Kalemler¹ dergisinde yazılar yazan Gökalp, Balkan Harbinin getirdiği felaket ortamı içinde *Yeni Mecmua* 'da fikirlerini yazmaya devam etmiştir. Ondaki milli hassasiyetin ortaya çıkmasında doğduğu şehir Diyarbakır'ın etkisi de görünmektedir. Gençlik yıllarında şahit olduğu Ermeni ihtilalleri, Kürtlük, Türklük mücadeleleri onun çok boyutlu düşünmesini sağlamıştır. Bir süre kaldığı Selanik'te onda ayrı bir tesir bırakmıştır. Ona göre devletin hâkim unsuru olan Türkler, sultanların baskısı altında ezilmekteydi ve Osmanlılık, İslamiyet'e dayanmakta ve Osmanlıdaki diğer milletler arasında rağbet görmemekteydi. Bu şartlar altında Türk milletine dayanan kuvvetli bir hükümete ihtiyaç olduğunu sezen Gökalp, *Genç Kalemler* olmak üzere *Türk Yurdu*'nda da başladığı milliyetçilik yazılarına *Yeni Mecmua*'da daha geniş yer vermeye başlamıştır. Türk milliyetçiliğinin halkçı bir anlayışa dayanması gerektiğine inanan Gökalp, Mustafa Kemal Paşa'nın bu yöndeki düşüncelerinde de etkili olmuştur (Türk Hayatı, 1341, Cilt: 1, S: 5, s. 1-6).

¹Selanik merkezli Genç Kalemler dergisinin amacı yazı dilini rafine etmek ve halk diline önem vererek Yeni Lisan hareketinin gerçekleşmesini temin etmektir. Söz konusu dergi dilin sadeleştirilmesi yolundaki gayretleriyle milli edebiyat akımının temeli oluşturulmuştur. Balkan Savaşlarıyla Selanik'in düşmesi üzerine İstanbul'a gelen Genç Kalemler kadrosu Türk Yurdu ve Türk Ocağı bünyesine dâhil olmuştur (Özçelik, 2010, s. 12).

Bu dönemde Yakup Kadri, Yahya Kemal, Falih Rıfkı, Refik Halit, Reşat Nuri Beyler gibi yayımcılar ile Orhan Seyfi, Faruk Nafiz, Yusuf Ziya, Hikmet Nazım, Vâlâ Nurettin Beyler gibi şairler de yeni Türkçeyi güzelleştirme gayretine girmişlerdir. Halide Edip, Müfide Ferit gibi kadın yazarlarda kitapları ve konferanslarıyla Türkçülüğün yükselmesine hizmet etmişlerdir (Gökalp, 1976, s. 14).

Türk Ocağının Kuruluşu ve Faaliyetleri

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'ni kurtarma çabasındaki yoğun çaba “bilâ tefrik-i cinsi-ü-mezhep” anlayışı etrafında toplanmaya başlanmıştı. Bir başka ifadeyle devleti terk eden çeşitli unsurlar arasında bir ve kardeşçe yaşama gayreti “ittihad-ı anasır” siyasetinin pratikleri arasında yer almıştır. Ancak İttihad-ı anasır siyaseti, dünyayı çepeçevre sarmış olan milliyetçilik karşısında etki gücünü yitirmiştir. Rum, Bulgar, Sırp, Arnavut ya da Arap halklarının Osmanlı bünyesinden kopma eğilimleri (İleri, 2017, s. 93) karşısında Türkçülük şuurunun yükseltilmesi tepkisel bir zaruret olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu tepkisellik Türkçülerin fikir, dil, bilim, siyasi, iktisadi, kültürel ve tarihi çalışmalar etrafında birleşmelerine neden olmuştur (Türk Yurdu, 1961, No:9 s. 3).

Bu şartlar altında XX. yüzyılın başında kurulan Türk Ocağı'nın temeli tıbbiyeli öğrencilerin düşünce ve gayelerine uzanmaktadır. Bir ocaklı olarak o dönemki gelişmeleri Türk Yurdu'nda kaleme alan Hasan Ferit Cansever şöyle anlatır:

“Haydar Paşa Tıp Fakültesinin üçüncü sömestr talebesi idim.. Arkadaşım Doktor Pertev Beyle laboratuvarıda çalışmaktayken Haşim Çinli diye kendisini takdim eden...bir genç yanımıza geldi...Bu kısa tarih dersi Osmanlı Devleti'nin o günkü durumunda esas unsur olan Türklerin içinde buldukları müşkülâtı bize ne kadar açık bir surette öğretmişti. Onun tarifine göre; Osmanlı Devleti kıdemi iki bin sene evvele kadar giden eski Türk devletlerinin son örneği idi...İş bu safhadayken Askeri Tıbbiye, kısa bir zaman sonra kurulacak olan Türk Ocağı'nın ana maksatlarını tespit eden... beyannameleri dağıtmaya başladı” (Cansever, Türk Yurdu, 1954, s. 350-352).

Ülkenin içinde bulunduğu gelgitli durumlar neticesinde Türk gençlerinin okumuş aydın kesiminin bir kısmını oluşturan Tıbbiyeli gençler, diğer büyük mekteplere mensup arkadaşları ile Türk'ün Türk'ü düşünmesi için bir cemiyet kurma karar vermişlerdir. Bu gençlerdeki hassasiyet, çocuk yaşlarda büyüklerinden dinledikleri ve Osmanlı Devleti'nin kaybettiği topraklardan gelen muhacirlerin ıstırap dolu hikâyelerini öğrenmeleri ile başlamıştır. Bir bakıma bu bilinç, onları Türk'ü düşünmeye mecbur kılmıştır (Ayın Tarihi, 1930, C:22, S:74 s. 6201). İçsel dinamiklerin dışında Viyana surlarından başlayarak Şimali Afrika, Ortadoğu ve Anadolu'yu içine alan Osmanlı Devleti'nin sınırlarının daralması karşısında İTC'nin yaptığı ihtilalle devletin kurtarılabilmesine inanmışlardır. Çözümleri ise medeni tekâmül ile yani eğitimden, üretmekten ve Türk insanın öz değerleriyle (tarihi, dili, kültürü vb.) tanışıp dünyadaki gelişmeleri okumasından geçtiğine inanmışlardır (Cansever, Türk Yurdu, 1961, No: 12, s. 22-23).

Böylelikle Türk Ocağı'nın amaçlarını ortaya koyan ve 190 tıbbiyelinin imzasını taşıyan ve 11 Mayıs 1911 tarihinde “190 Tıbbiyeli Türk Evladı” başlığı ile sunulan bildiri bütün Türkçü aydınlara duyurulmuştur (Karayaman, 2008, s. 136). Bildiride Türklerin gerileme döneminde oldukları, bunu önlemenin ilk şartının eğitimde ve okullarda yapılacak reformlarla mümkün olabileceği, ziraat, sanayi ve ticarete kazanılması gereken sosyal üstünlüğü, yavan kalmış siyasi bir üstünlüğe tercih ettikleri, gelecek nesillerin tembellikten uzak durmaları gerektiği belirtilmiştir. Bu maksatla 20 Haziran 1911 tarihinde yapılacak olan toplantıya katılmak istediklerini dile getirmişlerdir (Akçuraoğlu, 2009, s.465-467).

Bu gelişmelerin akabinde 20 Haziran 1911 tarihinde Ahmet Ağaoğlu'nun evinde gerçekleştirilen toplantıya İTC'den İstanbul mebusu Ahmet Nesimi Bey (Karacakaya, 2023, s. 18) şair Mehmet Emin (Yurdakul), Akçuraoğlu Yusuf, Mehmed Ali Tevfik (muharrir), Şair Emin Bülend, Eczacı Fuad Sabit ve Londra sefiri Ferid Bey katıldılar. Tıbbiyeli iki öğrencinin (Hüseyin Fikret ve Remzi Osman Beyler'in) katılımlarıyla gerçekleştirilen ilk toplantıda derneğin adı Türk Ocağı olarak

kabul edilmiştir (Akyüz, 1986, s. 202). II. Meşrutiyet döneminde kuruluş sırasına göre, Türk Ocağı; Türk Derneği (1908) ve Türk Yurdu (1911) isimli ve aynı görüşleri benimseyip savunan milliyetçi derneklerin üçüncüsüdür. Türk Derneği yerini Türk Yurdu'na, Türk Yurdu da yerini Türk Ocağı'na devretmiştir (Akyüz, 1986, s. 201). Türk Ocağı'nın kurucularının arasında Yusuf Akçura, Mehmet Emin (Yurdakul), Ahmet Ağaoğlu, Ali Hüseyin Zâde, Ziya Gökalp ve Hamdullah Suphi Beyler de yer almıştır (Saray, 2017, s. 108).

20 Haziran 1911 tarihinde fiilen kurulan Türk Ocağı'nın resmi kuruluşu 25 Mart 1912 tarihinde gerçekleştirmiş ve sonunda bir nizamname hazırlamıştır. Türk Ocakları, siyaset dışında kalmayı prensip olarak kabul etmiş ve Türk milletinin fikri yükselişini destekleyecek olan kulüpler, kurslar açmış ve birçok konferans vermiştir. Bunun yanı sıra kitap ve broşürler yayınlamak okullar açmıştır (Tunç, 2021, s. 45). Ocağın ilk merkez binası, İstanbul'da Divan yolunda üç odalı bir binada faaliyete geçen Türk Ocağı, 1912 sonbaharında bir Sarsinti geçirmiştir. Bunun sebepleri arasında Balkan Savaşları'nın yarattığı karmaşa ve ümitsizlik içinde olanların Türk Ocağını, İmparatorluğun çeşitli unsurları arasına ayrılık sokmakla suçlamaları ve yaşanan maddi imkansızlar vardır. Bu şartlar altında Türk Ocağının kapanması söz konusu olmuştur. Yapılan bir çok toplantı ve iştişareden sonra Hamdullah Suphi (Tanrıöver) (Türk Ocağı'ndan ayrılanlar nedeniyle yeni bir yönetim kurulu için zarurui olan kongresi 18 Mayıs 1913'te oy çoğunluğuyla başkan seçilir (Sarıay, 1994, s. 129-130).

1912 yılında resmi açılışını yapan Türk Ocakları, Ankara'da ilk kurultayını 23 Nisan 1924 tarihinde ve ikinci kurultayını da 1925 yılında gerçekleştirmiştir. Ocağın temel amacı; bütün Türkler arasında milli şuurun kuvvetlendirilmesi, Türk kültürünün meydana çıkartılması, medeni, sıhhi tekâmülün temini ve milli iktisadın güçlendirilmesidir. Türk Ocakları yasası gereğince Türk Ocağı'nın teşkilat yapısı milli ve merkezi olmak üzere iki kısımdan oluşmuştur (19. Madde). Milli teşkilat; dernek, İdare heyeti ve Murakabe heyetinden oluşmaktadır. Merkezi teşkilat ise Kurultay, Merkez Heyeti, Murakabe ve Hars Heyeti olmak üzere dört kısımdan oluşmaktadır (35. Madde) (Türk Ocakları Yasası, 1925, s. 4-9).

Türk Ocağı'nın temel prensiplerinden biri de Türk insanını, özünü korumak kaydıyla çağdaş ve medeni dünyanın paydaşı yapacak kültür ve bilinç seviyesine ulaştırmaktır. Bu amaçla Batı'nın medeni dünyasından süzülün sanatı, musikiyi, edebiyatı, tiyatroyu Türk Ocakları faaliyetleri içine aldığı gibi Doğu dünyasından gelecek ilim ve sanatın da karşında olmamıştır (Aydın Tarihi, 1930, s. 6208-6214). Türk Ocakları Mesai Programı kapsamında akademik anlatım ve derinlikten ziyade tarihi, iktisadi, sanayi, sanat, coğrafi alanlarda halkın faydasına olabilecek bilgilerin verilmesi, Türklüğü alakadar eden kütüphanelerin açılması, Türk halkına ait kıyafetler, oyunlar, mahalli adet ve merasimleri içeren fotoğraf koleksiyon çalışmaları, Türk kültürüne ait eşyaların bir araya getirildiği diyapozitif koleksiyonlar ile resimlerin duvara yansıtılarak yapıldığı sunumlar amaçlanmıştır. Bu istikâmet doğrultusunda faaliyetlerini şekillendirirken ayrıca okuma odaları ve sergilerle de halkın bilinçlenmesini sağlamıştır (Türk Ocakları Mesai Programı, 1926, s. 3-9).

Türk halkının bilgi ve görgüsünü artırmayı amaçlayan Türk Ocakları, İngilizce, Fransızca, İtalyanca gibi lisan derslerinin de verilmesini sağlamıştır. Hamdullah Suphi'ye göre Türk Ocakları konferanslar cemiyetidir. Türk sanatlarını, eserlerini halka tanıtmak için çeşitli sergiler tertip edilmiştir. Türk resmini, müziğini tanıtmaya gayreti içinde olmuştur. Bunun yanı sıra fakir öğrencilerin eğitim masraflarının da karşılanmıştır (Mesih, Milli Mecmua, 1925, S:2, s. 497-498).

Milli Mücadele Döneminde ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türk Ocağı

Osmanlı Devleti'nin, Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması üzerine hükümet savaşın galipleriyle yapılacak ateşkes antlaşmasını hem görüşmek hem de imzalamak üzere Ekim 1918'de Harbiye Nazırı Hüseyin Rauf (Orbay) Bey'i görevlendirmiştir. O tarihte Ahmet İzzet Paşa kabinesinde yer alan Bahriye Nazırı Rauf Orbay, İtilaf devletleri adına İngiliz Akdeniz Filosu Başkomutanı Amiral Arthur Calthorpe ile 26 Ekim 1918 gecesi Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda görüşmüştür. Müzakerelerde Rauf Bey, Amiral'e Yunan emelleri bakımından kuşkularından söz etmiş ve yarım ağızla İngiliz Amiral tarafından Türk tarafına güvenceler

verilmiştir. Beş oturumda tamamlanan görüşmeler neticesinde 24 maddeden oluşan 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi imzalanmış ve Türk kamuoyuna bir başarı olarak tanıtılan Mütareke, Osmanlı Parlamentosunca oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu olumlu hava içerisinde Osmanlı PTT'si, mutlu bir olayı kutlarcasına mütareke için anma pulları çıkarmayı dahi ihmal etmemiştir (Şimşir, 2006, s. 56-57). Mütareke ile Osmanlı devlet otoritesi zayıflamış, Türk milleti ekonomik ve sosyal dengesizliklerin baş gösterdiği, hukukun hâkim olmadığı, kanun dışı oluşumların ortaya çıktığı bir dönemin içine sürüklenmiştir (Doğan, 2021, s. 77).

Mütareke sonrası çeşitli bahanelerle Anadolu'nun İtilaf devletleri arasında pay edilmesi, başlayan işgaller ve nihayetinde Yunanlıların İzmir'e asker çıkarması ile vatan savunmasında önemli bir itici güç olmuştur (İnalçık, 2020, s. 161). Ancak, Mütarekeden kısa bir süre sonra 13 Kasım 1918 tarihinde İtilaf donanmaları Türklerin başkenti İstanbul'u fiilen işgal etmiştir. Türkler için oldukça üzücü olan bu manzara karşısında en sarsıcı görüntü İtilaf donanması içinde Yunan birliklerinin olmasıdır. Yerli Rum ve Ermeniler, İtilaf askerlerini sevinçle karşılamışlardır (Kerim, 1927, s. 35).

Savaşın galiplerince 1919 yılında Paris'te toplanan barış konferansında Yunanistan'ın İzmir'i işgal etmesine izin verilmiş ve Yunan işgali 15 Mayıs 1919 tarihinde başlamıştır. İşgalden dört gün sonra 19 Mayıs günü Türk Ocakları Fatih'te işgal karşı protesto mitingi düzenlemiş, 70.000 ile 80.000 arasında İstanbul'un katıldığı mitingde Halide Edip etkili bir konuşma yapmıştır. Sonrasında Türk Ocağı Kâtib-i Umumisi Hüseyin Ragıp, Türklerin esaret altında kalamayacağını belirtmiştir. Daha sonra söz alan Dr. Fuat Sabit, İzmir'in Yunanistan'a verilemeyeceğinin altını çizmiştir. Türk Ocakları tarafından düzenlenen bu mitingde kapanış konuşmasını Darülfünun felsefe Şubesinden Meliha Hanım yapmıştır. Türk Ocakları tarafından düzenlenen ikinci miting, 20 Mayıs günü Üsküdar'da, üçüncü miting 22 Mayıs'ta Kadıköy'de, en büyük miting 23 Mayıs günü Sultanahmet meydanında gerçekleşmiştir. Türk Ocakları başkanı Hamdullah Suphi Bey, 30 Mayıs 1919, 10 Ekim 1919 ile 13 Ocak 1920 tarihinde gerçekleştirilen mitinglerde etkili konuşmalar yapmıştır (Karacakaya, 2023, s. 30-32). O dönemde savaşın getirdiği yıkım ve mevcut şartlar nedeniyle Türk Ocağı ile organik bağı olan Türk Yurdu dergisi de 15 Ağustos 1918'de kapanmak durumunda kalmıştır (Akyüz, 1986, s. 205).

Mustafa Kemal Paşa'nın milli benliklerini koruyamayan milletlerin başka milletlerin boyunduruğu altına gireceği yönündeki görüşü, Türk milletinin her türlü esaretten kurtarılması gerektiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda Milli Mücadele hareketi, en güçlü desteğini Türk Ocağı'nın temsil ettiği milli mefkûrede bulmuş; bilahare yapılan inkılaplarda da geniş ölçüde, Türkçülüğün ülkü ve amaçlarının gerçekleştirilmesi için çabalamıştır (Türk Yurdu, Mayıs 1961, No: 9, s. 3). Türk Ocakları, Türk halkının uyanışında etkili olmaya ve Anadolu'da şube sayısını artırarak halka ulaşmaya çalışmıştır. Anadolu'nun en sıkıntılı günlerinde kuruluşun itibaren şube sayısında artışıyla dikkat çekmeyi başaran ve 1914 yılında 16 şubesi bulunan Türk Ocakları, 1916 yılında bu sayıyı 25'e yükselmiştir. 1918 yılına kadar geçen altı yıl içinde üye sayısı 2743'e ulaşmıştır. 1918 yılında şube sayısı 35'e, 1923 yılına kadar ise 43'e ulaşmıştır (Tunç, 2021, s. 46).

Türk Ocakları, kuruluşun itibaren Mütareke döneminde iki kapanma yaşamıştır. İstanbul'daki işgal kuvvetleri ilk olarak 9 Mart 1920 tarihinde Genel Merkez Binasını basıp, birçok belgeye el koymuştur. Böylesi bir atmosferde Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti merkezine taşınan ocak, konferans ve faaliyetlerine devam etmiştir. Ancak kısa bir süre sonrası işgal güçlerince burası da basılmıştır. Mustafa Kemal'in direktifleriyle olaylar bir yandan protesto edilirken bir yandan da Osmanlı Mebusan Meclisi'nin yaptığı son seçimlerde, Milli Türk Furka adlı siyasi parti Türk ocaklılar tarafından desteklenmiş ve bu meclise Hamdullah Suphi ile Ahmet Ferit Bey girmeyi başarmıştır. Ancak, bir süre sonra 11 Nisan 1920 tarihinde Meclis-i Meb'ûsan'ın kapatılması ocaklıların İstanbul'u terk etmesini zaruri hale getirmiştir (Akyüz, 1986, s. 205). Böylelikle Ocak başkanı Hamdullah Suphi Bey olmak üzere Halide Edip, Müfide Ferit Hanımlarla kadın-erkek belli başlı bütün ocaklılar, gizlice Ankara'ya geçmiş ve Milli Mücadeleye katılmışlardır. Sonrasında Mustafa Kemal Paşa'nın, Adana Türk Ocağı defterine yazdığı: "*Bu ocağı kapatacakların ocağı yıkılsın*" ifadesi yaşananlara bir tepkinin işaretiydi (Kandemir, Türk Ocakları, Resimli Tarih Mecmuası, 1955, s. 4104).

Türk Ocakları Genel Başkanı Hamdullah Suphi ve arkadaşlarının Ankara'ya kaçışları bir anlamda genel merkezin de Ankara'ya taşınması demektir (Akyüz, 1986, s. 205). Ankara'da 23 Nisan 1923 tarihinde Anafartalar Caddesi'ndeki eski bir okul binasında Merkez Türk Ocağı binası ve 1 Haziran 1923 tarihinde de İstanbul Türk Ocağı Refet (Bele) Paşa, Adnan (Adivar), Mazhar Müfit (Kansu) vb. Millîyetlerinin katılımıyla genel merkez sıfatıyla resmen açılmıştır (Sarıay, 1994, s. 242). Genel Merkezin Ankara'ya taşınmasından sonra kurultaylar da her yıl 23 Nisan günü yapılmıştır. Ankara hükümetin desteğini alan Ocak (BCA, 030. 18.01. 01/ 013.26.4) böylelikle çalışmalarına hız vermiştir (Akyüz, 1986, s. 205-206).

Bu gelişmelerin ardından 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiş ve ardından halifelik kurumu kaldırılmıştır. Cumhuriyet Türkiye'sinin, halifeliği kaldırma iradesini gösterdiği evrede buna en kuvvetli tepkiyi Batılı devletler vermiştir. Bu kapsamda Ayın Tarihi'nde Türk Ocaklıları, Batıların verdiği büyük tepkiye dikkat çekerek şu ifadelerle yer vermiştir:

“Karşımızdaki Avrupa orduları ne gariptir ki Avrupalıların mümessili olan yepyeni mücahit bir zümreye karşı dolayısıyla hilafetle beraber Asyalılığı ve şeriatı müdafaa ediyordu. Biz yenilseydik Avrupalılık mağlup olacaktı. Biz kazandık: Avrupalılara karşı Batı fikirlerini, Batı esaslarını muzaffer kıldık. Türk Ocağı destansı Anadolu mücadelesinin bu ruhunu kendine bir esas tanımıştır” (Ayın Tarihi, 1930,C:22, S:74 s. 6208).

Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde yeni kurulan devlete Türk adı verilmiş ve hükümetine de Türk hükümeti denilerek devletin milli bir devlet olduğu ilan edilmiş olundu. Fakat devlet teşkilatı kurulurken milliyetperverlik idealini Osmanlı devrinde tamamıyla benimsememiş olan devlet rical ve memurlarının bir kısmı kozmopolit zihniyetten kopamadıklarından Cumhuriyet rejimini ve ilkelerini benimsemedikleri görülmektedir. Bu nedenle ülkenin en ücra köşesine kadar ocaklılarca açılan yüzlerce Türk Ocağı ilk yıllarda devletin kuruluş ve idaresine karşı olan fikir ve zihniyetler üzerinde etkili olamamıştır. Bunun temel sebepleri arasında Osmanlı devrinden itibaren geniş Türk köylüsü ile çok küçük bir zümre halinde bulunan aydınlar arasında sıkı bir fikir ve ideal birliği olmaması gösterilebilir. Bir başka etkense aydınlar arasında fikir, ideal ve fiil birliğinin olmamasıdır. Hasan Ferit Cansever de aydın zümrenin halk üzerinde etkili olmadığı, Türk milletinin her işinin fikir ve bilim prensipleri açısından değil, gündelik icapların getirdiği pratikler üzerinden idare edildiği fikrindedir (Cansever, Türk Yurdu, 1961, No:12, s. 23).

Millet bilincinin yerleşmesi amacıyla hazırlanan 1924 Anayasası'nda Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan vatandaşların din ve ırk farkı gözetilmeksizin Türk olarak kabul edilmiştir. Kültür ve ideal birliğini, vatanın ve milletin temeli olarak gören Mustafa Kemal Paşa, *“Türkiye halkına Türk milleti denir”* diyerek milleti dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği siyasi ve içtimai heyet olarak tarif etmiştir. Yeni Türk devletinin modernleşme anlayışı, zihniyet değişikliği dâhil sosyal hayatta topyekûn bir dönüşüm ve değişimi zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluğu halka ileticek ve anlatacak olan sivil toplum örgütlerinden biri olan Türk Ocakları bu yönüyle öne çıkmıştır (Karacakaya, 2023, s. 37-40). Bu anlamda 3 Mayıs 1925 tarihli Bakanlar Kurulunca alınan ve Türk Ocaklarının çalışmalarının hükümetçe desteklenmesi yönünde bir kararnamenin yürürlüğe girmesi (BCA, 030.18.01.01/ 013. 26. 4) o dönemin siyasi amaçlarına paralel bir tutum içinde olduğunu göstermektedir. Şunu da belirtmek gerekir ki erken Cumhuriyet döneminde milliyetçi ve seküler ilkelerin baskın olduğu anlayışın halka benimsetilmesi noktasında Türk Ocaklarının Anadolu'nun doğusunda farklı politikalar uyguladığı da görülmektedir. Ocaklılar, Batı şehirlerinde daha çok beden terbiyesi ve düşünce üzerine odaklanırken doğu şehirlerinde Türkçe konuşulması üzerine odaklanmıştır (Çağlayan, 2016, s. 787).

Hükümet politikası ile eşgüdümdü çalışmalarına devam eden Türk Ocakları, II. Kurultayını Ankara'da 23 Nisan 1925 tarihinde gerçekleştirmiştir. 85 delegenin katıldığı kurultayda Kars delegesi sıfatıyla Latife Gazi Mustafa Kemal Hanımefendinin de katılmış olması dikkate değerdir. Mustafa Kemal Paşa'nın, kurultaya katılan delegelerden aldığı bilgiye göre bütün Anadolu'da 135 Ocak bulunmaktaydı. Ocak salonunda Türk ocaklarının bulunduğu yerlerin gösterildiği haritada ocak şubelerinin en çok bulunduğu bölge Batı Anadolu'ydu. Yabancı kültürlerin nüfuzuna maruz kalan Doğu ve Güney Anadolu'nun boş olduğu bilgisini alan Mustafa Kemal Paşa, o dönemde

Şeyh Sait ayaklanmasının yaşandığı sürece dikkat çekerek, “*Bunun açısını çektik*” demiştir (Türk Ocakları II. Kurultayı, Ayın Tarihi, 1925, C: 5, No: 14, sayfa numarası Arap harfleriyle gösterilmiştir).

Türk Ocakları III. Kurultayı'nı 23 Nisan 1926 tarihinde gerçekleştirmiştir. 109 delegenin katıldığı toplantıda Türk Ocakları şube sayının 217'ye, üye sayısının ise yaklaşık 30.000'e ulaştığı Merkez Heyeti yıllık faaliyet raporunda belirtilmiştir. Kurultayın son toplantısında alınan kararlardan biri de Türk Ocağı'nın ilk açılış tarihi olan 25 Mart 1912 tarihinin (yasanın 70. maddesi) her yıl ocaklıların bayramı olarak kabul edilmesidir (Üstel, 2010, s. 108 ve 207). Bunun yanı sıra, Türk Ocaklarına üyelik için aranan şartları ve herkesin Türk Ocaklarına üye olarak kabul edilmediği göz önüne alındığında Ocakların üye sayısının gerçekten önemli bir karşılığı olduğu görülmektedir. Hükümetin desteğini de alan Türk Ocaklarının 1925 yılında kendine ait müstakil binası 38'den 1926 yılında 97'ye yükselmiştir (Karacakaya, 2023, s. 58-59).

İlk kuruluş tarihinden 1926 yılına gelindiğinde 14 yıldır faaliyette bulunan Türk Ocakların ana ilkelerinden biri de milli meseleler karşısında şahsi hisler ve menfaat peşine düşülmemesi noktasındaki hassasiyettir. 1926 yılı Türk Ocaklarının yeni mesaisine dair Merkez Heyet azasından Aydın Mebusu Doktor Reşit Galib Bey'in de Hâkimiyeti Milliye gazetesine verdiği beyanatındaki değerlendirmeleri ocakların işleyişi açısından önemlidir. Doktor Reşit Galip Bey'in ifade ettiğine göre Ocaklar, İngiliz siyasetinin izlediği çeşitli siyasi manevralarla medeniyet yolunda geri kalmış Türk milletinin, medeniyet sahasında Batı milletlerinin seviyesine ulaşmaya kadar önderlik edeceği bir görev üstlenmiştir. Gazeteye verdiği beyanatında her ocak, idare heyetinin etrafında şekillenecek İrşat ve Tenvir Heyeti, Temsil Heyeti, Spor Heyeti, Musiki Heyeti, Sıhhi Muavenet Heyeti ve Köylüye Yardım heyeti olmak üzere 6 heyetten oluşmuştur. Ocaklarda temsil heyetlerince düzenlenen piyeslerin içeriğinin vatanperverlik, milliyetperverlik, inkılapçılık, halkçılık, hümanizm, milli ve insani ahlak ve terbiyeyi temel olan oyunlardan olacağını belirten Reşit Galip, halkın bedeni, musiki, sıhhi konularda aydınlatılması gerektiğinin de altını çizmiştir. Türk Ocaklarının faşizm teşkilatlarıyla bir bağı olmadığına dikkat çeken Reşit Galip, faşizmin emperyalist bir amaca hizmet ettiğine değinerek ocakların yalnızca vatan sınırları içinde bir teşkilat olduğuna da açıklık getirmiştir (KYHG, 12 Haziran 1926, S. 442, s. 1).

Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF), 1927 yılındaki kurultayında Türk Ocakları'ndan daha etkili yararlanabilmek için Ocakların 2. ve 3. tüzük maddelerinde değişiklik yapmıştır. Buna göre 2. madde de geçen “*Bütün Türkler*” ibaresi yerine ocaklıların görev alanı Türkiye Cumhuriyeti ile sınırlandırılmıştır denilmiştir. 3. madde ise Türk Ocaklarının CHF ile devlet siyasetinde birlikte olduğu şeklinde değiştirilmiştir (Tunç, 2021, s. 47).

Türk Ocakları IV. Kurultayı 23 Nisan 1927 tarihinde yapılmıştır. 170 delegenin katıldığı (Üstel, 2010, s. 228) ve Adıye Vekili Mahmut Esat Bozkurt'un başkanlık ettiği kurultayda, siyasi maksatlarla ocak içinde ikilik çıkarmak isteyenlere Hamdullah Suphi Bey, şiddetli bir tepki göstermiştir. Nitekim Hamdullah Suphi Bey, kurultayı kapatırken “*Cumhuriyet, milliyet, muasır medeniyet ve halkçılık*” mefkûrelerini takip eden Türk Ocağının, bunu uygulayan CHF ile devlet siyasetinde beraber hareket edeceğini beyan etmiştir (Kandemir, Resimli Tarih, 1955, s.4106)

Kilis Türk Ocağı'nın Kuruluşu ve Faaliyetleri

Kilis Türk Ocağı'nın tam olarak hangi tarihte kurulduğuna ve kapanma sürecine giden tarihsel akış hakkında yeterli düzeyde bilgi ve belgeye sahip değiliz. Bunda, Milli Mücadele dönemi ve yeni Türk devletinin kuruluş aşamasında yaşanan olaylar silsilesi ile arka planda tarihsel bilincin yeteri kadar gelişmemiş olması belge kayıt hassasiyetini de etkilemiş olabilir. Dolayısıyla makalemizin odak noktası; 1925-1928 yıllarını içeren ve Kilis Türk Ocağı'nın kuruluşunun ilk evreleri hakkında bilgiye ulaştığımız Kilis Yevmi Halk Gazetesi (KYHG) üzerinden şekillenmiştir. Gazetenin, kimi sayfaların görünürlüğünün çok net olmaması metin okumalarını da zorlaştırmış ve bazı yerler soru işaretleriyle gösterilmiştir.

KYHG'nin 20 Mart 1926 tarihli ve “*Müstesna Bir Gece*” başlıklı haberinde Kilis Türk Ocağı'nın altı ay önce kurulduğu ve kısa zamana çok iş sığdırdığı haberine yer vermiştir (KYHG, 23 Mart

1926, S.432, s. 1) Bu bilgiden hareketle Mart 1926'dan geriye altı ay gidildiğinde 1925 yılının Eylül ayı sonları Ekim ayı ortalarında kurulduğunu söyleyebiliriz (KYHG, 20 Mart 1926, S: 431, s. 4).

Ocağın 1926 yılına ait idare ve murakabe heyetleriyle her iki heyete ait yedek azaların seçimi Mart ayının ilk haftası gerçekleşmiştir. Buna göre: İdare Heyeti: Belediye Hastanesi Baş Hekimi ve Operatör Doktor Mehmet Emin Bey, Orta Mektep İlk kısım hocalarından Hafız Ahmet Mahir Bey, Tüccarlardan Mehmet Oğuz Bey, Orta Mektep Müdürü Sıdkı Bey, Orta Mektep Fransızca Hocası Said Mucid Bey, Mal-i diyârî Yoldaşı Ömer Nazmi Bey, Teali Nisvan Baş Hocası Münire Mustafa Hanım olmak üzere yedi kişiden oluşmaktadır.

Yedek Heyet Üyeleri: Divanı Umumiye Memuru Nazmi Bey, hükümet hekimi Doktor Abdulkadir Ahmet Bey, Katralı oğlu Nedim Bey, Katralı oğlu ve gümrük tercümanı Hicaz Fahri Bey, Hoca Mustafa Nuri Bey, Hoca Aliyye Bedri Hanım, sarraf Ahmet Bey olmak üzere yedi kişiden oluşmuştur.

Murakabe Heyeti: Hoca Refik Nasuh Bey, (?) Umumi Hulusi Bey, Avukat Kadri Bey asıllardan oluşmakla birlikte yedek üyeler: Hoca Abdurrahman Hanım, Hoca İffet Hanım, Kitapçı Mahmut Turhan Bey olmak üzere üç kişiden oluşmuştur. Yapılan seçimde şehit Sakıp Bey'in resminin ocağa asılmasına da karar verilmiştir (KYHG, 9 Mart 1926, S: 429, s. 1). Burada bir parantez açmak gerekirse Ruhu zade Kilisli Şehit Sakıp Bey, Milli Mücadele sırasında Kilis'in işgalinde Fransızların Maraş'a göndermekte oldukları bir taburluk imdat kuvvetini Kürt Dağ'ında imha etmiş ancak 26 Mart 1920 tarihinde şehit düşmüştür. Kilis Yevmi Halk Gazetesi Müdürü Mahmut Ragıp Efendi, Antep Mebusu Ahmet Remzi Bey'e yazdığı mektubunda Şehit edilen Sakıp Bey'in annesi Belkıs Hanım'a Hizmeti Vataniye kapsamında maaş bağlanmasını rica etmiştir (KYHG, 28 Nisan 1925, S:330, s. 1).

Mecliste şehit yakınlarına bağlanacak maaş hakkındaki görüşmelerde Antep mebusu Ahmet Remzi Bey, Sakıp Bey'in Kilis'in savunmasındaki katkılarından söz etmiş ve hayatta olan annesine maaş bağlanmasını teklif etmiştir. Yapılan görüşmeler neticesinde söz konusu yardım kapsamına giren 25 kişi arasında Ruhi Zade Sakıp Bey'in annesi Belkıs Hanım'a 1500 kuruş maaş tahsisi ve görüşmelerde ilgili kanunun 5. Maddesi gereğince söz konusu yardımın 1 Mart 1341 tarihi neşrinden muteberdir kaydıyla meclis oylamasına sunulmuştur. "*Hidemati Vataniye Tertibinden Maaş Tahsisi Hakkındaki Kanun*" hakkında ilgili oylamaya katılan 104 milletvekilinden 92'sinin kabulü, 11'nin reddi ve 1 çekimser ile neticelenmiş ve kabul edilmiştir. Gaziantep mebusu Ahmed Remzi Bey, Ali Cenani Bey ve Kılıç Ali Bey ilgili kanunu kabul edenler arasındadır (TBMMZC, Devre: II, Cilt: 18, İçtima Senesi: II, 109. İçtima, s. 426,427 ve 568). Bu gelişmelerin akabinde Mahmud Ragıp Efendi, Hudud Eli Gazetesi muharriri Muzaffer Efendi ile Halk Fırkası İdare Heyetinden bir kısım, Halib Efendinin evinde Belkıs Hanım'ı ziyaret etmiş ve şehit annesinin konuşmasını gözyaşları içinde dinlemişlerdir. Bu ziyarette Belkıs Hanım:

"Vatan Sağ olsun inşallah. Türk Hanımları bundan böyle de birçok Sakıplar yetiştirir. Ben her sene sizler gibi vatan evladını karşımda görerek Sakıp yerine birçok evlada sahibi olduğumu idrak ediyorum... Türkiye Büyük Millet Meclisinin bana karşı gösterdiği şu afiyet eserini ölünceye kadar medarı teselli bir mükâfat olarak kabul ve her halde onu hayırlı işlere sarf etmeğe cihet edeceğim. Bundan dolayı Meclis-i Aliye'ye de ayrıca şükran etmek istiyorum" demiştir (KYHG, 28 Nisan 1925, S: 330, s.1). Parantezi burada kapatırken Kilis Türk Ocağında Sakıp Bey'in fotoğrafının asılmak istenmesi ocaklıların şehide duyulan minnet duygusunun ve hatırasının yaşatılmak istenmesinin bir göstergesidir.

1926 yılında ocakta yapılan toplantıda Tahrir Muavinlerinden Said Baytaz Bey'in başkanlığında toplanan Kilis Türk Ocağı Spor şube heyeti adına yapılan seçimlerde Spor heyeti azalığına Kitapçı Mahmut Turhan Bey, Sarraf Mehmet Bey, Terzi Şükrü Bey, Terzi Hayrettin Bey ve Ali Turgut Bey olmak üzere beş kişi seçilmiştir (KYHG, 2 Mart 1926, S:427, s. 3).

Mart ayı, ocaklıların bayram günü olduğundan buna ilişkin habere KYHG'de 20 Mart 1926 tarihli haberinde rastlıyoruz. 18 Mart gecesi Ocağın kuruluş gününe atfen yapılan anma günü etkinliğinin Kilis'te eşine az rastlanır müstesna bir geceye ev sahipliği yaptığı bilgisine yer verilmiştir. Kutlama

etkinliği Hilal Konferans Salonu'nda yapılmış ve gelenleri “*Ocaklılar Bayramın Kutlu Olsun*” sözlü bir levha karşılamıştır. Katılanların çoğu Ocaklılar olmakla birlikte bir kısmı da dışardan gelenlerden oluşmuştur. Gazete, düzenlenen geceye yedi kadının katıldığını, kadınların çarşafli ve peçeli olduğunu ve erkeklerden ayrı oturdukları bilgisine yer vermiştir. Bu bilgidен hareketle Kilis'in toplumsal olarak muhafazakâr bir görüntü verdiği söylenebilir. Kutlamanın yapıldığı gecenin Ramazan ayının sonuna gelmesinin de geceye ayrı bir değer kattığı da gazetede ifade edilmiştir (KYHG, 20 Mart 1926, S: 431, s. 4). Bunun yanı sıra Kilis Türk Ocağında 18 Mart 1926 tarihinde akşam ocakta düzenlenen bayram etkinliğinin Çanakkale Zaferinin de anıldığı güne denk gelmesi ocaklılar için ayrı bir değer ve anlam taşımıştır. Aynı gece ocak azalarından Öğretmen Aliyye Bedri Hanım da “*Kadınlık*” hakkında bir konuşma yapmıştır. Anlaşıldığı kadarıyla program akışında olmamasına rağmen Aliyye Hanım'ın kadınlık üzerine yapmış olduğu konuşma katılanların takdiri ile karşılanmıştır. Programda sonrasında fasıl kısmına geçilmiştir. Fasılda Osman Bey'in peşrevine yer verilmiş, “*Kaldı Ateşler İçinde ve Bir Meleksin*” şarkıları sonrasında seslendirilmiştir. Bunun yanı sıra Hoca Mustafa Nuri Bey tarafından bir gazel ve akabinde “*İşte Geldi İlbaharın Ayları*” gibi şarkılara da yer verilmiştir. Program sabaha doğru bilgisi okuyucularla paylaşılmıştır (KYHG, 20 Mart 1926, S. 431, s. 1). Ocaklıların yıl dönümü münasebetiyle Kilis Türk Ocağı başkanı Mehmet Emin Bey tarafından Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya çekilen tebrik telgrafına ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün cevabına da yer verilmiştir (KYHG, 24 Mart 1926, S:433, s.1).

Akşam saat 21.00'da başlayan Ocak Bayramına yönelik program içeriğinde İstiklal Marşı, Kilis Türk Ocağı Başkanı Operatör Doktor (Kilis Belediye Hastanesi Baş Hekimi) Mehmet Emin Bey'in Türk Ocakları hakkındaki konuşmaları, Saz Faslı (peşrev ve gazeller) yer almıştır. Program, geceye katılanların zeybek oyunuyla tamamlamıştır (KYHG, 20 Mart 1926, S: 431, s. 4).

1926 yılının Nisan ayında Kilis Türk Ocağı'nda ocak musiki ve temsil heyetince hem kadınlar hem de erkekler için iki program düzenlenmiştir (KYHG, 30 Mart 1926, S.434, s. 3). 8-9 Nisan akşamı erkeklerle, 10-11 Nisan akşamı kadınlara aynı program içeriği ile verilen müsamerede önce İstiklal Marşı okunmuştur. Sonrasında azalardan Sıdkı Bey, Türk Ocaklarının amaç ve faaliyetleri hakkında bir konferans vermiştir. İlgiyle dinlenen konferanstan sonra musiki faslına geçilmiştir. Peşrev, hicaz makamında, saz semaisi, muhtelif şarkılar seslendirildikten sonra Muallim Mustafa Korkmaz Bey tarafından gazeller icra edilmiştir. Mukaddes Ateşer'in temsilinde temsil heyeti, izleyicilerin milli duygularını kabartmıştır. Musiki faslı ile devam eden program, Sıdkı Sait ve Şükrü Beyler tarafından sergilenen zeybek oyunuyla devam etmiştir. Musiki heyetinde Muallim Hasan ve Mustafa Korkmaz Beylerle birlikte Eczacı Yakup ve Arzuhalci Ahmet Muhtar Beyler de yer almıştır. Program, üç çiftin dansları ve ocak marşı ile sonlanırken temsillerde görevli olanların vazifelerini başarıyla yerine getirmeleri takdirle karşılanmıştır. Bu kişiler arasında Hasan Kemal, Said, Mustafa Korkmaz, Refik Nasuh, Sıdkı Said, Eczacı Yakup, Şükrü Beylerle Nezahat ve Seniha Hanımlar da yer almıştır. Hanımlar müsameresinde Muallim Münire Mustafa Hanım tarafından bir konferans verilmiştir (KYHG, 13 Nisan 1926, S: 436, s. 2). Ancak kadın ve erkekler için ayrı olarak düzenlenen ocak programları, kadın ve erkeğin mekânsal paylaşımında, toplumsal yaşamda bir olma pratiği kazanmadığını ve Kilis'in muhafazakar kimliğini koruduğunu göstermektedir.

Kilis Türk Ocağı 1926 yılının Temmuz ayında üçüncü müsamere programını yine Hilal Salonunda tertip etmiştir. Kadınlar ve erkekler için farklı günlerde sergilenen iki müsamerede salonun dolu olması halkın ilgisini göstermekle birlikte Kilis Türk Ocağı Başkanı Doktor Mehmet Emin Bey, kadınların katıldığı müsamerede İstiklal ve Ocak Marşını okuttuktan sonra annelik ve çocuk terbiyesi hakkında bir konuşma yapmıştır (KYHG, 6 Temmuz 1926, S: 445, s. 3).

1927 yılının 23-24 Mart'ında Kilis Türk Ocağında yapılan yedinci ve sekizinci toplantısında İdare Heyeti, Murakabe Heyeti yedekleriyle birlikte seçilmiştir. Buna göre İdare Heyeti; Baş Muallim Münire Mustafa Hanım, Müdde-i Umûmi (Savcı) Hulusi Bey, Doktor Emin Bey, Tüccar Oğuz Bey, Müdür Sıdkı Bey, Muallim Said Bey ve Mülazım Şükrü Beyden oluşmaktadır. İdare Heyetin yedek üyelerine Maliyeci Mahmud Nedim Bey, Baş Muallim Aliyye Bedri Hanım, Muallim Gazi Bey, Muallim Özgen Hanım, Jandarma Komutanı Necati Bey, Maliyeci Ata Bey, Maliyeci Nazmi Bey seçilmişlerdir.

Murakabe Heyetine ise; Muallim Refik Nasuh Bey, Muallim Resmîye Hanım, Varidatı Mahsusâ Memuru Nizami Bey seçilmiştir. Yedek üyeliğe ise Tüccar Baha Bey, Kunduracı Mustafa Bey, Muallim Fazıl Bey seçilmişlerdir. Martın 25. ve 26. gecesini Kilis Türk Ocağında, ocağın kuruluşunun on yedinci yıl dönümü münasebetiyle ocak bayramı kutlanmıştır. Ocağa, Hudut ve Sevahil Sıhhiye Müdürü Doktor Kilisli Rıfat Bey'in kabulleri ocaklılarda ayrı bir sevinç yaratmıştır (KYHG, 29 Mart 1927, S: 519, s.1). Bunun yanı sıra Kilis Türk Ocağı azalarından ocak başkanı Doktor Mehmet Emin Bey, Baş Muallim Münire Mustafa Hanım, Müdde-i Umûmi (Savcı) Hulûsi Bey aynı zamanda Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Kilis şubesi azaları arasında yer almışlardır (KYHG, 29 Mart 1927, S: 519, s. 2).

1928 yılına gelindiğinde Kilis Türk Ocağı Derneğinin başkanının Avukat Asıf Bey olduğu anlaşılmaktadır (KYHG, 15 Şubat 1928, S:607, s.1). 1928 yılının Şubat ayında Kilis Türk Ocağı, dernek bünyesinde yapılan toplantıda bir takım kararlar almıştır (KYHG, 29 Şubat 1928, S:611, s.1). Alınan kararlar arasında ilki Kilislilerce kıymetli olduğu anlaşılan merhum Muallim Hafız Ahmed Mahir Bey'in fotoğrafının ocak salonuna asılması ve söz konu zatın isminin Kilis'teki bir okula verilmesi amacıyla maarif dairesi nezdinde bir girişimin başlatılmasıdır. Bunun yanı sıra, bütün ocaklıların ayda bir gece ocakta toplanması, toplantılarda ilmi, edebi içerikli konferansların verilmesi, eğlencelerin düzenlenmesi, umum ocakların birbirleriyle yakından tanışmalarının temin edilmesi, kültür, musiki ve müsamere içerikli faaliyetlerin devamı ve 15 günde bir ocakta halka konferanslar verilmesi yönündeydi. Derneğin ilgili heyetleri için yapılan oylamada İdare Heyetine seçilenler arasında Operatör Doktor Mehmed Emin Bey, Doktor Abdulkadir Bey, Tüccardan Muhammed Bey, Mektep Müdürü Münire Mustafa Hanım, Orta Mektep Fransızca Muallimi Said Bey, Orta Mektep Muallimi Nazmi Bey, Tahsil memuru Nedim Bey bulunmaktadır. Murakabe Heyetine seçilenler arasında Avukat Kadri Bey, Diş Doktoru Orhan Bey, Muallim Fazıl Alp Tekin Bey bulunmaktadır (KYHG, 4 Mart 1928, S: 612, s.1). Türk Ocaklarının kuruluşunun 18. yıl dönümü münasebetiyle ve ocak bayramı olarak bilinen 25 Mart 1928 tarihinde Kilis Türk Ocağında Hilal Salonunda yüzlerce ocaklı bir araya gelmiştir (KYHG, 1 Nisan 1928, S: 619, s.1).

Kilis Türk Ocağında Aliye Bedri Hanım'ın Konuşmaları

Türk Ocağı'nın en önemli başarılarından biri de devlet başkanlığı ve ordu başkumandanlığına kadar yükselmiş olan Türk kadınına, haremın gölgesinden çekerek erkeklerle birlikte azalığa ve vazifeye davet etmiş olmasıdır. Türk kadınları, Türkiye'de ilk defa olmak üzere Ocağın kürsüsünde konuşma fırsatı buldular. Çeşitli konferanslar vererek ocağın sahnelerinde temsillere katıldılar. Şiirler okuyup piyano çaldılar ve ocaklıların bütün gayelerine iştirak ettiler (Tanrıöver, 1954, S:238, s. 330). Bu tablo aynı zamanda Türk Ocağı'nın halkçılığa dayanmış olduğunu da göstermektedir. Türk Ocağının temel amaçlarının bir diğeri de Türk kadınına, yüzyıllardır din etkisiyle unuttuğu konumunu hatırlatmak ve medeni dünyanın bir paydaşı yapmaktır (Aydın Tarihi, 1930, C:22, S: 74, s.6207- 6208).

18 Mart 1926 tarihinde Kilis Türk Ocağının, ocak bayramı münasebetiyle düzenlenen gecede söz alan ve ocak üyesi olan Muallim Aliye Bedri Hanım'ın yapmış konuşmasına “*Muhterem Arkadaşlarım, sevgili ve kutsi ocağımız tesisi günü olan bu günü takip eder*” ifadesiyle söze başlamış ve “Kadınlık” hakkında şu fikirlerini paylaşmıştır:

“Kadın, beşeriyetin anasıdır. Bir milletin seviyesi o milletin kadınlarıyla ölçülmelidir, bu hakikattir. Millet bir vücutsa kadında kısmi mühimini teşkil eden bir uzvudur. Vücudun sağlamlığı uzvularının yek ahenk bir şekilde faaliyetine mütevakkıf olduğu gibi ifası da uzvuları teşkil edenlerden birinin faaliyetten geri kalmasından ileri gelir. Milletın bir uzvu... olan kadın, atıl olursa o millette müzmin bir hastalık baş gösterir. Devamı ise izmihlalini intaç eder. Nitekim zavallı milletimizin geçirdiği felaket amillerinden biri bu olsa gerektir. Diyeceksiniz ki Kadınlık ne yapabilir?...Acizdir evet, itiraf ederim maddeten acizdir. Fakat manen her şeyi yapabilir bir kuvvettir. Çünkü bir çocuk ilk doğru ve terbiyeyi anadan alır. Kadın beşeriyetin anasıdır. Çünkü âlim beşeriyete pek büyük hizmetleri geçen bütün kanunun muhteremleri, kâşifleri, mucitleri feyizlerinin ilk nüvesini anadan almıştır. Bununla beraber bizler o Fevzi analarımızdan niçin bulamamışız ve bulamıyoruz. Hepimiz teslim

ederiz ki biz de kadına kıymet ve mevki verilmediğinden ileri gelmiş ve biz de kadın bir aşçı ve zayıf bir ev bekçisi olarak kabul edilegelmiştir. Hülasa medeni milletler seviyesine yaklaşmak istiyorsak kadına lâıyk olduğu mevkiı vermekte tereddüt etmeyelim. Kadına hakkı hayat verelim. Hukukuna hürmet edelim. Okutalım ki yaşamak lazım gelen malumattan hissemend (payını) olsun ” demiştir.

Aliye Bedri Hanım, kadınlarının ev işlerinden geri kalan zamanlarını komşu gezmelerinde dedikodu ve görülen modaların taklit edilmesini faydasız olarak tanımlamakta ve bu anlayışın aile bütçesine zarar verdiğine dikkat çekmiştir. Kadınların sosyal hayata karışması gerektiğine değinen Aliye Bedri Hanım, kadınların bundan korkmamaları gerektiğini ifade etmiştir. Kendisi devamında:

“Genç Cumhuriyetimizin açtığı çığırda büyük adımlarla ilerleyerek, Sevgili Gazimizin işaret buyurdıkları hedefe yetişmeliyiz. Takip ettiğimiz bu yolda yine kadınlığı unutmayalım. Medeni milletlerin yüksekliği kadınla teşrik-i mesaide bulunmalarıdır. Bunun için el ele vererek taassubu devirmek, kemâl-i cedide ilerlemek mecburiyetinde kaldığımızı asla unutmayalım... Yeni hayata atılan hanımlarımızı yalnız bırakmayalım... Şüphesiz ki bu nuru, sevgili yurdumuza, vatanımıza yapacak, doğuracak azimkâr, metin muhterem ocaklı arkadaşlarımızla yani başlarında bulunan hemşerilerimiz olacaktır. Yaşasın Genç Cumhuriyetimiz, yaşasın Ocak arkadaşlarımız”(KYHG, 30 Mart 1926, S. 434, s. 1-2) ifadelerine yer vermiştir.

Türk Ocaklarının Kapatılması

Yeni bir devlet olarak kurulan ve ana unsuru Türk milletine dayanan Türkiye Cumhuriyeti, bilimde, teknikte, fende, sanatta ilerlemiş olan Batı dünyasının medeni yolunu kendine bir gaye etmekle birlikte, devletin özünü oluşturan Türk milletinin kimliğini meydana getiren dili, tarihi, kültür bilinciyle hareket etmiştir (Akyüz, 1986, s. 208).

Bu bilinçle hareket eden Türk Ocakları, 1930 yılı içinde birbiri ardına yaşanan olaylar silsilesi ile kapanma sürecine evrilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, öteden beri çok partili demokratik sistemi kumayı böylece kendisinden sonra dikta rejimine kaymasından endişe ettiği CHF iktidarının karşısında muhalif bir partinin olmasını arzu etmiştir. O nedenle Fethi Okyar’a Serbest Cumhuriyet Fırkasını (12 Ağustos-17 Kasım 1930) kurdurtmuştur (Akyüz, 1986, s. 214). Serbest Cumhuriyet Fırkasının (SCF) genel başkanı Ali Fethi Bey, kendilerinin laik, cumhuriyetçi ve liberal bir çizgide durduklarını, muhalif partisi olarak Anadolu’nun her yerinde teşkilatlanacaklarını ve partiye ilginin arttığını ifade etmiştir (Vakit, 20 Eylül 1930, s. 6). Bu ilginin CHF’in içinden gelmesi ve yeni partiye kayışların başlaması zamanla bir takım huzursuzluklara yol açmıştır. Bu olayda Türk Ocakları’nı ilgilendiren husus, CHP’den kopan milletvekillerinden bazılarının ocaklı olmalarının yanı sıra yeni kurulan siyasi partiye katılıp muhalefet saflarına geçmeleridir (Akyüz, 1986, s. 214).

1930 yılının Eylül ayının başında İzmir’in kurtuluşu için yola çıkan Meclis Başkanı Balıkesir Türk Ocağı’nı ziyaret etmiştir. Ziyareti esnasında ocak azaları arasında bazı üyelerin SCF’na geçmeleri halinde nasıl bir tavır takınılacağı sorulduğunda Türk Ocaklarının CHF’nin hars şubesi olması nedeniyle yeni fırkaya geçenlerin ocak üyeliğinden çekilmeleri gerektiğini belirtmiştir (Vakit, 7 Eylül 1930, s. 2).

Diğer yandan Türk Ocakları ve SCF arasındaki yakınlaşma Türk Ocakları üyelerinin hangi partiye üye olabileceklerinin kesin bir karara bağlanmasını gündeme getirmiştir. Alınan karar gereğince Türk Ocaklılarının CHF’nin hars müessesesi olduğu yinelenmiş ve Ocaklara ancak CHF’ye üye olanlar ile hiçbir siyasi parti ile ilgisi olmayanların girebileceği açıklanmıştır (Vakit, 24 Eylül 1930, s. 3). Bir başka tartışma konusu da İstanbul Türk Ocağı’nda belediye seçimleri etrafında verilen bir konferans sırasında çıkmıştır (Üstel,2010, s. 346). Kadınlar Birliği eski başkanı olan ve SCF’na geçen Nezihe Muhittin (Cumhuriyet, 11 Teşrinievvel 1930, s. 2) SCF’nın millet ve memleketi refaha eristireceğinden, esaret zincirlerini kıracağından bahsederek *“Git vatandeş! Reyini Serbest Cumhuriyet Fırkasına Ver”* şeklinde parti propagandası yapmasına Meliha Avni Hanım da *“bu millet esaret zincirlerini kırılı çok seneler geçti... O hanıma, kadınla erkeğin karıştığı bir kitle huzurunda söz söyleyecek fırsatını da Gazi’nin fırkası olan halk fırkası vermiştir”*

diyerek cevap vermiştir (Vakit, 11 Teşrinievvel 1930, s. 1-2). Gazi'nin müsaadesiyle kurulan yeni SCF'nın, tahrip ve tahrik içinde yol aldığını belirten Meliha Avni, Türk basının tutumunu da eleştirmiştir (Cumhuriyet, 11 Teşrinievvel 1930, s. 2). Bu tahrip ve tahrikler içinde laik anlayışından uzak taassup sahibi bir kesimin, yeni parti etrafında kümelenmeleri, SCF'nın cumhuriyetçi ve laik bir çizgide siyaset meydanında yer aldığı gerçeği ile çelişmiştir. Bilhassa Ege Bölgesinde CHP'yi aşır Mustafa Kemal Paşa'ya ve inkılaplara karşı hareketlerde bulunmaları da yeni partinin sonunu hazırlamıştır (Akyüz, 1986, s. 216).

Yunus Nadi, CHF'dan ayrılarak SCF'na geçen Ağaoğlu Ahmet'in prensiplerinden ayrılmasını Cumhuriyet gazetesindeki köşesinden eleştirmiştir (Cumhuriyet, 13 Teşrinievvel 1930, s. 1). Dönemin tek muhalefet partisine farklı kesimlerden giderek ilginin artması ve 1930 belediye seçimlerine yönelik basının ikiye ayrılması üzerine yapılan haberler Türkiye'nin siyasi atmosferinin sertleşmeye başladığını göstermektedir. Mesela Son Posta gazetesi, Hamdullah Suphi Bey'in son halife Abdülmecit ile görüşmesini eleştirmiştir. Bunun üzerine SCF milletvekili ve şair Mehmet Emin (Yurdakul) gazetelere gönderdiği mektupta Abdülmecit Efendi ile görüşen yalnız Hamdullah Suphi değil kendisinin de olduğunu ifade etmiştir. SCF'na da katılmış olan Ağaoğlu Ahmet Bey de yazdığı mektubunda hiç kimsenin veliahtlara, halifelere hürmet gösterdiği diye suçlanamayacağını belirtmiştir (Vakit, 16 Teşrinisani 1930, s. 3).

Türk Ocaklarını 1930 yılında meşgul eden hadiselerden biri de Zekeriya (Sertel) Bey'in başını çektiği ve genellikle Resimli Ay dergisi ile Son Posta gazetesi etrafında oluşturulan muhalefettir (Üstel, 2010, s. 351). Ocak şubelerine gelen telgraflardan anlaşıldığı kadarıyla Türk Ocakları Merkez Heyeti Başkanı Hamdullah Suphi Bey hakkında Son Posta'da Zekeriya (Sertel) Bey tarafından yapılan yayınlar tepkiyle karşılanmıştır (Vakit, 14 Teşrinisani 1930, s.1-6).

Türk Ocaklarının kapanmasına giden bir başka meselede Anadolu'da teşkilatlanmış olan ocakların başındaki bir takım yöneticilerin farkında olmadan yaptıkları yahut kontrol ve disiplin yetersizliğinden kaynaklanan hataları ve bu hataları kullanarak ocakları itibarsızlaştırma gayesinde olanların yaptıkları tahriklerdir (Akyüz, 1986, s. 213). Bunun yanı sıra Türk ocakları nizamnamesi gereğince ocaklıların siyasetle meşgul olmamaları gerekirken bazı ocaklıların aksi davranış sergiledikleri de olmuştur (BCA, 180. 09/ 59.295.24). Mesela Türklüğe hakaret ettiği gerekçesiyle Adana Türk Ocağı müzik öğretmeni Avusturya uyruklu Ervin hakkında inceleme yapılması yönündeki karar, kapanma sürecine giden olaylardan bir kaçıdır (BCA, 036. 10/ 36.213.6, s. 3).

Tüm bu gelişmeler ışığında SCF 16 Kasım 1930 tarihinde Ankara'da bulunan üyelerinin yaptığı bir toplantıda kaleme alınan bir fesih beyannamesi ile partinin varlığına son verilmiştir (Üstel, 2010, s. 350). Böylelikle Türk Ocaklarının kapatılacağı yönünde haberler basında yer almaya başlamıştır. Kapatılması gerektiği yönündeki temel prensibin ocakların tarihi vazifelerini tamamladığı, CHF ile birleştirileceği ve Hamdullah Suphi Bey'in de bu fikirde olması gerekçe olarak gösterilmiştir (Cumhuriyet, 20 Mart 1931, s. 1).

Yunus Nadi, Cumhuriyetteki “*Türk Ocağı Türk Birliği*” başlıklı yazısında:

“İmparatorluk zamanında Türk Ocaklarının manaları vardı.. Ve ocaklar o zaman hakikaten milli vicdandan dogma bir ihtiyacın ifadesi olarak meydana geldiler ve vazifelerini bihakkin ifa da ettiler. Şimdi Türk milleti birçok unsurları ve ırkları sinesinde toplayan bir imparatorluk değildir artık. Şimdi Türkiye yalnız milli Türk idaresine tabidir... Vatanın bütün çocukları artık bu bayrak altında toplanırlar (Nadi, Cumhuriyet, 28 Mart 1931, s. 1).

Türk Ocağı'nın tüm şubelerinin CHF'na devrinin gerekçesi olarak amaç ve fikir birliği içinde olan Türk Ocağının, CHP şemsiyesi altında birleştirilerek bir güç birliğine ihtiyaç duyulması gösterilmiştir. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün, güç birliğine ilişkin olarak, Türk Ocakları İlim ve Sanat Heyeti azasından Afyonkarahisar mebusu Ruşen Eşref'e “*Bu kararım ise, milli müessese hakkında duyduğum itimat ve emniyetin ifadesidir*” şeklinde bir beyanatta bulunması ocakların kapanmasının işareti olarak okunabilir (Cumhuriyet, 25 Mart 1931, s. 1).

Türk Ocakları son ve olağanüstü kurultayını 10 Nisan 1931 tarihinde Ankara'daki genel merkez binasında yapmıştır. Mustafa Fevzi Bey'in (Manisa) başkanlığında yürütülen kurultayda Hamdullah Suphi Bey, Gazi'nin Nutukta inkılapları ve vatani gençliğe emanet ettiğini, son bir

yılda yaşanan üzücü olayların herkesi sarstığını, ileri fikirlerin muhafazakâr çevreye doğru anlatılabilmesi için bütün inkılap hamlelerinin birleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Devamında, Atatürk'ün son dönemde CHF kadrolarını milliyetperver, halkçı ve cumhuriyetçi gençlerle genişletmeyi arzu ettiğini ve Türk Ocaklarının CHF ile birleşmesinin uygun düşeceğini ifade etmiştir. Böylelikle kurultayda alınan kararlar Türk Ocakları, CHF bünyesine dâhil edilmiştir (Cumhuriyet, 11 Nisan 1931, s. 1-4). Türk Ocaklarının kapatılmasıyla ocaklara ait olan gayrimenkullerin CHF'na geçişiyle birlikte söz konusu varlıkların hazineye olan borçların ödenmesi meselesi gündeme gelmiştir (BCA, 490. 01/ 3.12.27). Bu kapsamda 06.08.1931 tarihli talimatnamede kapatılan Türk Ocaklarının borçlarının alacakları, menkul ve gayrimenkul emlak ve eşyaların tasfiyesine yönelik izlenecek yöntem ve her il ve kazadan ocakların menkul eşyalarının güncel değeri, halk evleri için kullanılabilir binaların uygun olup olmadığı ve hangi binaların satışının yapılabileceği gibi esasları içermektedir (BCA, 490. 01/ 80.298.2).

Türk Ocaklarının kapatılması kararının ardından Türk Ocakları Atatürk'ün emri ile “*Türk Tarihi Tetkik Cemiyet*” adını almış ve ilk sekreterliğine de Uluğ İğdemir atanmıştır (İnan, 2017, s. 116). Bu gelişmelerden kısa bir süre sonra Türk Matbuat Cemiyeti, Türk İhtiyat Zabıtları, Türk Kadınlar Birliği de kapatılmıştır (Kandemir, Resimli Tarih, 1955, s. 4107).

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin çeşitli dil ve dinlerden oluşan yapısı içinde devletin ana unsurunu oluşturan ve yıkılışı sürecine tanıklık eden Türklerin bir tepki olarak ortaya koyduğu Türk milliyetçiliği, Türk Ocakları bünyesinde dönemin önemli bilim insanlarını ve düşünürlerini barındırmıştır. Türk aydınlarının öncülüğünde yapılan çalışmaların sonunda şekillenen Türkçülük akımı, başta siyasi, kültürel, iktisadi, sosyal hayatta Türk milletinin öz benliğini fark etmesi üzerine şekillenmiştir. Türk Ocaklarında savunulan fikirlerin temeli, Osmanlı Devleti'nde milli düşünceden mahrum bırakılan ve bu nedenle hayatın her alanında geri kalmış Türk milletini ayağa kaldırma esasına dayanmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalan Mondros Mütarekesi ile Anadolu'da başlayan işgaller, Anadolu'nun Türk yurdu olarak korunması ve yeni Türk devletinin kurulmasına giden süreci başlatmıştır. İstanbul'da faaliyetlerini ilk olarak başlatan Türk Ocakları, İstanbul'un resmi olarak 16 Mart 1920 tarihinde işgalinden sonra, Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'dan yürüttüğü Milli Mücadeleye katılmış ve bu süreci desteklemiştir.

Türk milletinde Türk milli bilincinin yerleştirilmesi amacıyla yola çıkmış olan Türk Ocakları Kilis şubesi, 1925 yılında çalışmalarına başlamıştır. Bu kapsamda Kilis'in öne çıkmış şahsiyetleri ile Türk milli kültür ve tarihine yönelik faaliyetlerine devam etmiştir. Kilis Türk Ocağı, doktor, avukat, öğretmen, savcı, eczacı olmak üzere farklı meslek gruplarının yer aldığı azalardan oluşmaktadır. Ocak faaliyetleri kapsamında yapılan etkinliklerde kadın ve erkekler için farklı günlerin ayarlanmış olması şehrin muhafazakâr dokusunun Ocaktaki etkinlikler üzerinde de etkili olduğunu göstermektedir. Buna ilaveten Ocakta yapılan etkinliklerde, kadın-erkek üzerine toplumsal dayanışma ile ilgili fikirlerin kadın azalarca desteklendiği anlaşılmaktadır. Bu anlamda Kilis Türk Ocağı azalarından muallim Aliye Bedri Hanımefendinin kadınlık üzerine yaptığı konuşma, Türk töresinde kadınla erkeğin, hayatın her alanında bir arada oldukları hissini vermiş ve toplumun yükselişinin, kadının yükselişi ile birlikte gerçekleşebileceğine yönelik yapmış olduğu vurgu da bu fikri desteklemektedir.

Kilis Türk Ocağı ile ilgili olarak T.C Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivinde detaylı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Belgeler daha çok Türk Ocaklarının CHF'na devriyle birlikte ocaklara ait gayrimenkuller, borçlar, borçların tahsisi, binaların durumu üzerine yoğunlaşmıştır.

Türk Ocakları, CHF'na dâhil edilince kadar hem kültürel hem de sosyal alanlarda inkılaplar şemsiyesi altında uyumlu bir çalışma programı yürütmüştür. 1930lara gelindiğinde küresel boyutta yaşanan ekonomik sıkıntıların da etkisinin hissedildiği Türkiye'de, yurt gezilerinde halkın ne kadar bunaldığını gören Mustafa Kemal Paşa, sosyal ve siyasi hayatta halka nefes aldırarak ve bir

hareketlenme meydana getirmesi için Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulmasını desteklemiştir. Ancak beklenenin çok ötesinde söz konusu yeni kurulan partiye yönelik eğilimlerin artması, Türk Ocaklarının azalarının bir kısmının da SCF'ni desteklemesi Ocakların kapanmasına giden süreci başlatmıştır. Bu dönemde gerici faaliyetlerin etkisi bir yana halk eğitimi başta olmak üzere kültür ve inkılapların topluma ulaştırılması noktasında kendini tek yetkili merci olarak görmek isteyen CHF, Türk Ocaklarının varlığına gerek kalmadığı düşüncesinde olması ve buna yönelik basında çeşitli haberlerin yoğunluk kazanması ocakların kapanması kararının alınmasına zemin hazırlamıştır. Bu gelişmeler üzerine fesih kararı almadan önceki son ve olağanüstü kurultayını 10 Nisan 1931 tarihinde gerçekleştiren Türk Ocakları, faaliyetlerine son vereceğini kamuoyu ile paylaşmıştır. Kilis Türk Ocağı da bu karar doğrultusunda faaliyetlerine son vermek durumunda kalmıştır.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

I-T.C Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 180. 09/ 59.295.24.

BCA, 036. 10/ 36.213.6.

BCA, 030. 18.01. 01/ 013.26.4.

BCA, 490. 01/ 3.12. 27.

BCA, 490. 01/ 80.298.2.

II-TBMMZC

TBMMZC, Devre : II, Cilt: 18, İctima Senesi: II, 109. İctima, 22.4.1341.

Sürelî Yayınlar

(20 Eylül 1930). Madam Pavlova'nın mühim bir makalesi. *Vakit*: 1-6.

(24 Eylül 1930). Ocaklılar. *Vakit*. 3.

(11 Teşrinvevvel 1930). Ocakta bir konferans. *Vakit*: 1-2.

(16 Teşrinsani 1930). Serbest Fırka mebusları. *Vakit*: 3

(7 Eylül 1930). Yeni Fırka ve Türk Ocakları. *Vakit*: 2

(14 Teşrin Sani 1930). Zekeriya Bey'e cevap. *Vakit*: 1-6.

(11 Teşrinvevvel 1930). İntihabata dair. *Cumhuriyet*: 2

Aydın Tarihi. (1930). Türk Ocakları merkez heyeti binasının küşat resmi". Cilt:22, S: 74:6201-6215

(Mayıs 1961). Bir Serencâm. *Türk Yurdu*,No: 9: 3-4.

Cansever, H.F. (Kasım 1954). Türk Ocağını meydana getiren ana prensipler. *Türk Yurdu*. Yıl 1/ 5 (238): 350-352.

Cansever, H. F. (1961). Türk Ocağının doğuşundaki sebep ve saikler". *Türk Yurdu*. No:12, Mart: 21-23.

Demirci, E. (1961). Türk Ocakları. *Yeni İstiklal*. No: 34: 6.

(20 Mart 1931). "Türk Ocakları infisah ediyor. *Cumhuriyet*: 1.

(25 Mart 1931). Türk Ocakları Halk Fırkası ile niçin birleşiyor?. *Cumhuriyet*: 1

(11 Nisan 1931). Türk Ocakları Halk Fırkasına iltihak etti. *Cumhuriyet*: 1-4.

(20 Mart 1926). Müstesna bir gece. *Kilis Yevmi Halk Gazetesi*. (431): 4.

(24 Mart 1926). Gazimizin Türk Ocağına cevapları. *Kilis Yevmi Halk Gazetesi*. (433): 1.

(9 Mart 1926). Ocaklılar seçildi. *Kilis Yevmi Halk Gazetesi*. (429):1-2.

(2 Mart 1926). Ocak spor şubesi. *Kilis Yevmi Halk Gazetesi*. (427): 3.

(23 Mart1926). Müstesna bir gece ocaklıların bayramı. *Kilis Yevmi Halk Gazetesi*. (432): 1-2.

- (30 Mart 1926). Aliyye Bedri Hanım. *Kilis Yevmi Halk Gazetesi*. (434): 1-2.
- (12 Haziran 1926). Türk Ocakları. *Kilis Yevmi Halk Gazetesi*. (442): 1.
- (6 Temmuz 1926). Türk Ocağının üçüncü müsameresi. *Kilis Yevmi Halk Gazetesi*. (445): 3.
- (13 Nisan 1926).Türk Ocağının müsamereleri. *Kilis Yevmi Halk Gazetesi*. (436): 2
- (29 Mart 1927). Türk Ocağı Derneği yedinci toplanma. *Kilis Yevmi Halk Gazetesi*. (519): 1.
- (28 Nisan 1925). Şehit Sakıp Bey'in validesine maaş tahsisi. *Kilis Yevmi Halk Gazetesi*. (330): 1.
- (15 Şubat 1928). Kilis Türk Ocağı. *Kilis Yevmi Halk Gazetesi*. (607): 1
- (29 Şubat 1928). Ocak Derneği. *Kilis Yevmi Halk Gazetesi*. (611): 1.
- (4 Mart 1928). Kilis Türk Ocağı. *Kilis Yevmi Halk Gazetesi*. (612): 1.
- (1 Nisan 1928). Ocak Bayramı. *Kilis Yevmi Halk Gazetesi*. (619): 1.
- (1 Mayıs 1341) .Türk tarihinin büyük şahsiyetleri: Ziya Gökalp. *Türk Hayatı*. 1(5): 1-6.
- Mesih, M. (15 Şubat 1925). Ankara Hatıralı: Türk Ocaklarının vazifesi henüz bitmemiştir. Hamdullah Suphi Bey'le mülakat. *Milli Mecmua*. 2(31): 497-498.
- Nadi, Y. (13 Teşrinvevvel 1930). İkinci Fırka. *Cumhuriyet*: 1-3.
- Nadi, Y. (28 Mart 1931). Türk Ocağı: Türk Birliği. *Cumhuriyet*: 1-2.
- Kandemir, F. (Ekim 1955). Türk Ocakları. *Resimli Tarih Mecmuası*, (70): 4104-4108.
- Tanrıöver, H. S. (Kasım 1954). Müessesemizin mazesine bir bakış. *Türk Yurdu*. (238): 239-332.
- Turhan, M. (Kasım 1954). Ziya Gökalp. *Türk Yurdu*. (238): 333-334.
- Türk Ocakları II. Kurultayı. (30 Nisan 1925-1341). *Ayın Tarihi*. Cilt: 5, No: 14.
- Unat, F. R. (29 Kasım 1960). *Atatürk ve tarih eğitimi*. *Ulus*.
- Yalçın, H. C. (26 Şubat 1936). Tanıdıklarım: Ziya Gökalp". *Yeni Gün*. (155):10

Kitap ve Makaleler

- Akçuraoğlu Y. (2009). *Türk yılı 1928*. Top. A. Tekin, A. Z. İzgöer (Haz.), Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Akyüz, K. (1986). Türk Ocakları. *Belleten*, 50 (196): 201-228.
- Celâlettin PAŞA, M. (2015). *Eski ve modern Türkler*. (G. Beker, Çev.). Kaynak Yayınları.
- Çağlayan, E. (2016). Türk Ocakları'nın vilayat'ı şarkiyeye'de teşkilatlanması ve kurultaylarda şark ile ilgili tartışmalar (1924-1928). *Journal Of Oriental Scientific Research (JOSR)*. 8(2): 785-799.
- Doğan, Ü. (2021). *Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün istihbarat faaliyetleri*. Kripto Yayıncılık.
- Gökalp, Z. (1976). *Türkçülüğün esasları*. Türk Kültür Yayıncılık.
- Heper, M. (2011). *Türkiye'nin siyasal hayatı tarihsel, kuramsal ve karşılaştırmalı açıdan*. Doğan Kitap.
- Karakaş, M. (2017). Ziya Gökalp: Düşüncesi ve İzdüşümleri. *Cumhuriyet Dönemi Türk Düşüncesi: İsimler, Yönelimler, Bakışlar*. Ö. Buçukcu (Ed.), Bibliyotek Yayıncılık.
- Karayaman, M. (2008). Cumhuriyet döneminde Türk Ocaklarının köycülük ve sağlık alanındaki faaliyetleri. *Türk İslam Akademik Araştırmalar Dergisi*.(6): 135-160.
- Karacakaya, S. F. (2023). *Cumhuriyet döneminde Türk Ocakları ve halkevlerine geçiş*. Ötüken Neşriyat.

- Kerim, C. (1927). *Halk konferansları: Türk İstiklâl mücahedesini konferansları*. Devlet Matbaası.
- Kodaman, B. (2005). *Cumhuriyet'in tarihi-fikri temelleri ve Atatürk*. Alter Yayıncılık.
- Mango, A. (2004). *Türkiye ve Türkler 1938'ten günümüze*. Remzi Kitabevi.
- Özçelik, Ş. (2010). *Türk Ocakları ve eğitim*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Adana Çukurova Üniversitesi.
- İleri, C.N. (2017). *Taş giyen millet*. Ş. Şenel (Haz.). Berikan Yayınevi.
- İnalçık, H. (2020). *Osmanlı ve modern Türkiye*. Timaş Yayınları.
- Saray, M. (2017). *Gaspıralı İsmail Bey'den Atatürk'e Türk Dünyasında dil ve kültür birliği*. Boğaziçi Yayınları.
- Somel, S. A. (2022). *Osmanlı reform çağında Osmanlılık düşüncesi (1839-1913)*.
- Şahin, M. (2012). *Türk tarihi ve kültürü*. Okutman Yayıncılık.
- Sarınay, Y. (1994). *Türk milliyetçiliğinin tarihi gelişimi ve Türk ocakları (1912-1931)*. Ötüken Neşriyat.
- Şimşir, B. (2006). *Atatürk ve Cumhuriyet*. İleri Yayınları
- Tunç, A. (2021). *Türk Ocaklarının kapatılması sürecinde Malatya Türk Ocağının tasviyesi*. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*. 9 (29): 44-60. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1035625>.
- Turhan, K. (2013). *Dilde, fikirde ve işte birlik (Akçura-Galiyev- Gaspıralı-Gökalp)*. Doğu Kitapevi.
- Türk Ocakları yasası*. (1925-1341): (23 Nisan 1341 tarihinde Ankara'da İkinci İctimarı Akd Etmiş Olan Kurultayda Tadil Edilen Yasadır).
- Türk Ocakları mesai programı*. (1926). Matbaayı Osmaniye.
- Ülken, H. Z. (2008). *Millet ve tarih şuuru: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*.
- Üstel, F. (2010). *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*. İletişim Yayınları.

Extended Abstract

The late Ottoman Empire, characterized by its multi-religious, multilingual, and multi-ethnic structure, entered a period of profound transformation and crisis in the late nineteenth and early twentieth centuries. Scientific and technological developments in Europe, combined with the spread of nationalist and liberal ideas following the French Revolution, significantly influenced the political and intellectual climate of the empire. As different ethnic and religious groups within the empire began to assert their own national identities, the unity of the Ottoman structure weakened. In response to this fragmentation, Ottoman intellectuals sought solutions to prevent the collapse of the state and to restore its former strength. These efforts led to the emergence of several ideological movements, including Ottomanism, Islamism, Westernism, and Turkism. While the first three aimed to preserve the empire through broader integrative frameworks, inconsistencies between their theoretical propositions and practical outcomes led many intellectuals to gravitate toward Turkism as a more cohesive and realistic alternative. The Turkism movement, shaped by the efforts of prominent Turkish intellectuals, was grounded in the recognition and revitalization of Turkish national identity across political, cultural, economic, and social spheres. Within this framework, the Turkish Hearth emerged as one of the most influential and enduring institutions promoting Turkish nationalism. Established initially on June 20, 1911, and officially institutionalized on March 25, 1912, with the adoption of its charter, the Turkish Hearths aimed to cultivate a national consciousness among Turks who had long been deprived of a unified national identity within the Ottoman system. The organization adopted a principle of remaining formally outside direct political activity, focusing instead on intellectual, cultural, and educational initiatives. Through conferences, publications, courses, and the establishment of schools, the Turkish Hearths sought to elevate the intellectual level of society and foster a sense of shared national belonging. Its first headquarters, located in a modest rented house on Divanyolu in

Istanbul, became a center for intellectual exchange and nationalist thought. Under the leadership of figures such as Hamdullah Suphi Tanrıöver, the organization devoted significant effort to raising awareness of national identity and addressing social and cultural issues. These activities continued intensively until the closure of the organization. Following the Mudros Armistice and the subsequent occupations in Anatolia, a new phase began in which the defense of Anatolia as a Turkish homeland became a central concern. After the official occupation of Istanbul on March 16, 1920, the Turkish Hearths shifted their activities to Ankara and aligned themselves with the National Struggle led by Mustafa Kemal Atatürk. In this period, the organization actively supported the struggle for independence and contributed to the intellectual foundations of the emerging Turkish state. Within this broader national framework, the Kilis branch of the Turkish Hearths, established in 1925, represents a significant local example of the organization's activities. The Kilis Turkish Hearth aimed to promote Turkish national consciousness and cultural awareness at the regional level. It organized various activities focusing on Turkish history, language, and culture, often involving prominent local figures. The membership structure of the Kilis branch reflected a diverse professional composition, including doctors, teachers, lawyers, and other educated individuals. This diversity contributed to the intellectual vitality of the organization while also reflecting the broader social structure of the city. At the same time, the organization's activities reveal elements of the conservative social fabric of Kilis, particularly in the arrangement of separate activity days for men and women. Despite these structural limitations, the participation of women in the Kilis Turkish Hearth is noteworthy. Female members were generally highly educated and socially aware, contributing meaningfully to the organization's intellectual life. One prominent example is Aliyye Bedri Hanım, whose speeches emphasized the importance of women's active participation in social life. Her discourse highlighted that, within Turkish cultural tradition, women and men should coexist and contribute equally in all areas of life, and that societal progress is not possible without the inclusion and empowerment of women. Such perspectives demonstrate that the Turkish Hearths, while operating within certain traditional frameworks, also provided a platform for progressive ideas regarding gender roles and social development. The Kilis Turkish Hearth also engaged in activities that reinforced collective memory and national identity. Among its initiatives was the effort to commemorate Sakıp Bey, who was martyred on March 20, 1920, during the defense of Kilis against French occupation forces. This act of remembrance not only honored local heroes but also strengthened national solidarity and historical consciousness. Furthermore, local intellectuals such as Mahmut Ragıp Bey, the director of the *Kilis Yevmi Halk* newspaper, played an active role in advocating for social support for the families of martyrs. His correspondence with Antep deputy Ahmet Remzi Bey contributed to parliamentary discussions regarding pensions for the relatives of those who had sacrificed their lives during the National Struggle. These efforts illustrate how the Kilis Turkish Hearth functioned not only as a cultural institution but also as a mediator between local society and national political processes. During the early Republican period, the Turkish Hearths continued to operate in harmony with the reforms of the new state, contributing to cultural and social transformation. However, in the 1930s, changing political and economic conditions influenced the trajectory of the organization. The global economic crisis and its effects on Turkish society led Mustafa Kemal Atatürk to support the establishment of the Free Republican Party as an experiment in political pluralism. Unexpectedly, the rapid rise in public support for this opposition movement created concern within the ruling Republican People's Party. Many institutions, including segments of the Turkish Hearths, were perceived as aligning with this alternative political tendency. In response, and in an effort to maintain control over cultural and educational activities, the Republican People's Party decided to incorporate the Turkish Hearths into its organizational structure. This integration marked the end of the independent existence of the Turkish Hearths and signaled a shift toward a more centralized approach to cultural policy. The Kilis Turkish Hearth, like other branches, became part of this broader institutional transformation. The Turkish Hearths played a crucial role in the development and dissemination of Turkish national identity during a critical period of transition from empire to nation-state. The Kilis branch, in particular, provides valuable insight into how national ideals were interpreted and implemented at the local level. Through its intellectual activities, social initiatives, and engagement with both cultural and political processes, it contributed to the construction of a national consciousness while reflecting the complexities of regional social structures. This case highlights the importance of examining local institutions to better understand the broader dynamics of nation-building and cultural transformation in early Republican Turkey.